

**ULUSLARARASI PİYASADA FİNĐİN TÜRKİYE
EKONOMİSİNE
KATKISI ve SORUNLARI**

Gülşah TOPÇUOĞLU

**Yüksek Lisans Tezi
Namık Kemal Üniversitesi
Fen Bilimleri Fakültesi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr.İ.Hakkı İNAN

2008

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI PİYASADA FINDIĞIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE
KATKISI ve SORUNLARI

Gülşah TOPÇUOĞLU

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Prof. Dr.İ.Hakkı İNAN

TEKİRDAĞ-2008

Her hakkı saklıdır

Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN danışmanlığında, Gülşah TOPÇUOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 13./03./2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Juri Başkanı : Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN

İmza :

Üye : Doç.Dr. Alpay HEKİMLER

İmza :

Üye : Yr.Doç.Dr.E.Recep ERBAY

İmza :

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI PİYASADA FINDIĞIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE
KATKISI ve SORUNLARI

Namık Kemal Üniversitesi
Fen Bilimleri Fakültesi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İ.Hakkı İNAN

2008, 79 sayfa

Ekonomik bir faaliyetin başarısı kaliteli ürün üretimi, değerlendirme ve pazarlama zinciri nihayetinde üreticiyi tatmin edecek bir fiyatın oluşması ile mümkündür. Bu durum aynı zamanda faaliyetin sürekliliği ve gelişmesi bakımından zorunlu olmaktadır.

Fındık yetiştiriciliği, uygun iklim ve toprak koşullarıyla anavatanı Karadeniz bölgesinde uzun yıllardır üretimi yapılan bir tarımsal faaliyet olup aynı zamanda geleneksel ihrac ürünlerimizin en önemlilerindedir.

Çalışmada, Türk fındığının talebinde gerçekten de fındık ihrac fiyatları, alıcı ülke geliri ve ikame ürün bademin fiyatları etkili olmaktadır. Gerçekçi bir şekilde, rakip malları da izleyerek tespit edilmiş bir destekleme alım fiyatı ve dışarıya teklif edilen gerçekçi, istikrarlı bir ihrac fiyatı fındık talebinin artmasında etkili olacak ve döviz girdilerimizi yükseltecektir. Yüksek gelir seviyesindeki ülkelere fındığı tanıtp, pazarlamanın önemi açıktır. Zaten çalışma sonucunda da, ithalatçı ülke gelirinin talep üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Buna göre fındık ihracatının artırılması için, yüksek gelirli ülkelere (Japonya, Kanada, Avustralya vb.) fındık pazarlaması yapılmalıdır.

ANAHTAR KELİMELEER: Fındık, FİSKOBİRLİK

SUMMARY
MASTER THESIS

**HAZELNUT-ITS CONTRIBUTION TO TURKEY' s ECONOMY IN
INTERNATIONAL MARKETS AND ITS PROBLEMS**

Namik Kemal University
Faculty of Science
Department of Agricultural Economics
Advisor: Prof. Dr. İ.Hakkı İNAN
2008, 79 page

The success of an economical activity is possible with quality production, evaluation and making price that satisfies the producer at the end of the marketing chain. This situation is also necessary because of permanency and development of the activity.

Hazelnut cultivating is not only an agricultural activity in its native land Black Sea with appropriate climate and agricultural condition, but also one of the most important traditional exporting product.

On the work; it is realized that exporting price of hazelnut, income of receiver country and the price of almond-substitute product-are effective on the demand of Turkish Hazelnut. A supporting purchasing price that is created by observing the rival products and a real, stabilized exporting price which is offered abroad will be effective increasing the demand of hazelnut and will raise the foreign currency input. It has a great important to present hazelnut to countries where the income level is high in the mean of marketing. By the way, at the end of the survey, it has been observed that income level of import country has an effect on demand. According to that data, to increase the hazelnut export; hazelnut should be marketed to the countries where income is high (as Japan, Canada, Australia etc.)

Key Words: Hazelnut, Fiskobirlik

TEŐEKKÜR

Bu alıőmanın araştırma konusunun seilmesinde ve yürütülmesinde bana yol göstererek yardımda bulunan ve bu alıőmayı yöneten Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. İ. Hakkı İNAN'a, verilerin istatistikî analizinde yardımlarından dolayı Tarım Ekonomisi Bölümü Araç. Gör. Burın BAŐARAN'a ve yakın ilgilerinden dolayı Tarım Ekonomisi Bölümünün diğer tüm öğretim üyeleri ve araştırma görevlilerine, çalışmanın yürütülmesinde desteğini esirgemeyip araőtırmalarımaya yardımcı olan sevgili meslektaőım ve dostum Gökmen GÜLER'e, her zaman yanımda olan sevgili babam M.Turan TOPÇUOĞLU, sevgili annem Gülcan TOPÇUOĞLU, sevgili kardeőlerim Rüçhan, Ersan ve T.Őahin TOPÇUOĞLU'na teőekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜRLER	iii
İÇİNDEKİLER	iv-v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	4
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ	6
3. MATERYAL ve YÖNTEM	7
3.1 Materyal.....	7
3.2 Yöntem.....	8
4. FINDIK HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
4.1 Türkiye’de Fındığın Genel Tarihçesi	9
4.1.1. Fındık Tür ve Çeşitleri	12
4.1.2. Fındığın Yetiştirme Şartları	13
4.1.3. Fındığın Kimyasal İçeriği ve Tıbbi Yararları	14
4.2 Türkiye’de ve Dünyada Fındık Üretimi ve Verimlilik	15
4.2.1. Türkiye’de Fındık Üretimi ve Alanları	22
4.2.2. Türkiye’de Fındık Üretim Miktarları	25
4.2.3. Dünyada Fındık Üretimi ve Alanları	26
4.2.4. Dünyada Fındık Üretim Miktarları	28
4.3 Türkiye’de ve Dünyada Fındık Tüketimi	31
4.4 Fındık İç ve Dış Tüketimini Arttırmak İçin Takip Edilmesi Gereken Politikalar	32
4.5 Fındıkta Destekleme Politikaları ve Fiskobirlik’in Önemi.....	33
4.5.1. Üreticiyi Destekleyici Politikalar	35
4.5.2. İhracatçıyı Destekleyici Politikalar	36
4.5.3. Sanayiciyi Destekleyici Politikalar	37
4.5.4. Fındığın Üretimi, Alımı, İşlenmesi ve Pazarlanmasında Fiskobirlik’in Yeri.....	38
4.5.5. Fiskobirlik’in Üretimdeki Yeri	40
4.5.6. Fındığın İşlenmesinde Fiskobirlik’in Yeri	42
4.5.7. Fındığın Pazarlanmasında Fiskobirlik’in Yeri	43

5. TÜRKİYE ve DÜNYADAHİ FINDIK İHRACATI.....	44
5.1 Türkiye'nin Fındık İhracatına Genel Bir Bakış	45
5.1.1. Türkiye'nin Fındık İhracatının Ülkeler Bazında Analizi	48
5.1.2. Türkiye'nin Fındık İhracatının Mal Gruplarına Göre Analizi	48
5.2 Fındık İhracatını Artırma Konusunda Alınması Gereken Tedbirler	51
5.3 Dünyada Fındık İhracatı	52
6. ARAŞTIRMA BULGULARI	53
6.1. Üreticiler İle İlgili Genel Bilgiler	53
6.2. Fındık ve Diğer Tarımsal Faaliyetleri ile İlgili Bilgileri	56
6.3. Fındık Arazileri İle İlgili Bilgiler	58
6.4. Fındığı İşleme, Değerlendirme ve Pazarlama ile İlgili Bilgiler	60
6.5. Üreticilerin Fiskobirlik ve Fındık Sektörüyle İlgili Değerlendirmeleri	63
6.6. Üretici Örgütlerinin Tanınma Düzeyi	66
6.7. Üreticilerin Fındık Piyasası Hakkında Değerlendirmeleri	68
7. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	75
8. KAYNAKLAR.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil-6.2.5.	Fındıkta Arazi Tasarruf Biçimleri	56
Şekil-6.3.3.	Fındık Çeşitlerinin Oransal Dağılımı	58
Şekil-6.4.2.	Tarımsal Destek Miktarları	60
Şekil-6.5.2.	Fiskobirlik'in Özerkleştirilmesinin Üreticiler Tarafından Değerlendirilmesi	61
Şekil-6.5.3.	Fiskobirlik'in Yönetiminden Memnun musunuz?	62
Şekil-6.6.2.	Ortağı Oldukları Örgütlerin Genel Kurul Toplantılarına Katılma Durumu .	64
Şekil-6.6.3.	Ortağı Oldukları Örgütlerin Anasözleşme vb. Mevzuatını Bilme Durumu	65
Şekil-6.6.4.	Ortağı Oldukları Örgütlerin Eğitim Çalışmalarına Katılma Durumu.....	66
Şekil-6.7.1.	Hükümetin Uyguladığı Fındık Politikasını Doğru Buluyor musunuz?.....	67
Şekil-6.7.2.	Fındık Fiyat Tartışmalarında Sizce Haklı Olan Taraf Kimdir?.....	67

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge No</u>	<u>Çizelge Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Çizelge-4.2.1.1.	Türkiye’de Fındık Üretimine İzin Verilen Sahalar	16
Çizelge-4.2.1.2.	Türkiye’de Fındık Üretim Alanlarının Bölgeler İtibariyle Gelişimi	17
Çizelge-4.2.1.3.	Türkiye’de İller Bazında Birim Alanda Verimlilik	19
Çizelge-4.2.1.4.	Türkiye’de Üretim Alanları ve Üretim Miktarları	20
Çizelge-4.2.2.1.	Türkiye’de Fındık Üretim Miktarlarının Bölgeler İtibariyle Gelişimi	24
Çizelge-4.2.3.1.	Dünya’da Fındık Üreticisi Ülkelerin Üretim Alanları	25
Çizelge-4.2.4.1.	Dünya’da Fındık Üreticisi Ülkelerin Üretim Miktarları	27
Çizelge-4.3.1.	Türkiye’de Yıllar İtibarıyla Fındık Tüketimi	29
Çizelge-4.3.2.	Dünya’da Yıllar İtibarıyla Fındık Tüketimi	30
Çizelge-4.5.1.1.	Yıllar İtibariyle Maliyet ve Fiyatların Karşılaştırılması	34
Çizelge-4.5.5.1.	Fındık Üretimi ve Fiskobirlik Alımları	40
Çizelge-5.1.1.	Türkiye’de Fındık İhracatı	44
Çizelge-5.1.1.1.	Türkiye’nin Fındık İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	46
Çizelge-5.1.1.2.	Türkiye’de Fındık İhracatının Yapıldığı Ülkeler	47
Çizelge-5.1.2.1.	Türkiye’de Fındık İhracatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı	48
Çizelge-6.1.1.	Üreticilerin Yaş, Meslek, Eğitim durumu ve Ailedeki Birey Sayıları	53
Çizelge-6.2.1.	Üreticilerin Faaliyet Konusu ve Fındık Üretimine Gelirlerindeki Payı	54
Çizelge-6.2.2.	Fındık Yetiştiriciliği Yapılmasındaki Etkili Faktörler	55
Çizelge-6.2.3.	Fındık Yetiştiriciliğinin Yıllara Göre Dağılımı	55
Çizelge-6.2.4.	Fındıkta Arazi Tasarruf Biçimleri	56
Çizelge-6.3.1.	Üreticilerin Fındık Arazi Dağılımı	57
Çizelge-6.3.2.	İşletmelerdeki Fındık Çeşitleri	57
Çizelge-6.3.4.	Hasat Dönemindeki İşgücü Dağılımı	58
Çizelge-6.4.1.	Fındığın İşlenmesi, Değerlendirilmesi ve Pazarlanması	59
Çizelge-6.5.1.	Fındık Sektörü İle İlgili Gelişme ve Haberlerden Düzenli Olarak Haberdar Oluyor musunuz?	60
Çizelge-6.5.4.	Fındık Yetiştiriciliğine Devam Etmeyi Düşünüyor musunuz?	63
Çizelge-6.6.1.	Üreticilerin Ortağı Oldukları Üretici Örgütleri ve Değerlendirmeleri	64

1.GİRİŞ

Dünyada ticari anlamda ilk fındık yetiştiriciliği ve ihracatı Anadolu'da başlamıştır. Fındık üretimine en uygun ve en geniş ekolojik alan Anadolu'da Doğu Karadeniz Bölgesinde yer almaktadır.

Fiskobirlik (Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği) genel müdürlüğü tarafından 2007 yılında yapılan bildiri de fındık, sert kabuklu meyveler içinde dünyada en fazla tüketilen meyve olduğunu, fındık tüketiminin ise diğer sert kabuklular içinde % 55 gibi çok yüksek bir paya sahip olup dünyada tüketilen üç sert kabuklu meyveden birisinin de fındık olduğunu belirtmişlerdir.

Ülkemiz dünya fındık üretiminin yaklaşık % 75'ini, dünya fındık ihracatının ise % 70-75'ini gerçekleştirmektedir. Fındık bu yönleriyle ülkemizin gerek üretim, gerekse ihracat yönünden dünya piyasalarında hemen hemen tek başına hâkim olduğu nadir ürünlerimizden birisidir. Türkiye, sanayileşme çabasında olan bir ülkedir. Bu nedenle toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payının artması ve buna bağlı olarak tarım ürünleri payının azalması öngörülmektedir. Ancak Türkiye ekonomisi tarıma dayalı niteliğini sürdürmekte; tarım ürünleri ihracatının toplam içerisindeki payı azalmakla birlikte önemini korumaktadır. Fındık tek başına ülkemize her yıl ortalama 600–700 milyon dolarlık döviz kazandırmıştır. 2001–2007 yılları ortalamalarına göre fındık ihracatından elde edilen gelirin toplam ihracat içindeki payı % 4,8 civarında olup aynı dönemde fındığın tarımsal ihracat gelirleri içindeki payı % 32 civarında gerçekleşmiştir. Yani fındık tek başına tarımsal ihracat gelirlerinin dörtte birini karşılamıştır.

Fındık, ülkemizde özellikle Karadeniz Bölgesi'nde binlerce üretici ailenin geçim kaynağını oluşturmaktadır. Arazinin dar ve işletmelerin küçük olduğu bu bölgemizin sosyo-ekonomik yapısına önemli etki ve katkılarda bulunmakta, toprağın erozyona karşı korunmasına yardımcı olmaktadır. En fazla döviz geliri sağlayan bir kaç tarım ürünümüzden biri ve geleneksel bir ihraç ürünü olan fındık, ülke nüfusunun giderek artan gıda maddelerinde yan sanayide kullanılan fındık ihtiyacını karşılamak, tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlamak, sanayileşme için gerekli yatırım mallarına ödenecek döviz gelirlerini elde etmek ve fındık hasadından başlayıp işlenmesine kadar olan süreçte işgücü gereksinimini fazlasıyla kullanmak gibi, tarımdan beklenen temel görevlerin yerine getirilmesine büyük katkılarda bulunmaktadır.

Türkiye'de 2006–2007 dönemi için yapılan fındık üretimi tahminleri büyük miktarda arz fazlasının ortaya çıkacağını ve bunun da bu temel tarım ve ihraç ürününün fiyatları

üzerinde aşağıya doğru muazzam bir baskı yaratarak ve yüz binlerce çiftçinin geçimini tehdit edeceğini göstermektedir. 2006 yılında yaşanan arz fazlasının fındığın kilogram fiyatının bir önceki yılki 7 YTL düzeyinden yaklaşık 2,5 YTL'ye düşmesine yol neden olmuştur. Bu fiyat düşüşü geçim kaynağı fındık olan çiftçileri olumsuz yönde etkilemiştir.

Türkiye'nin 2006 yılında toplam fındık üretimi 650.000 tondu ve 2007 yılı üretiminin 750.000 tona ulaşması bekleniyor. Fındık ihracatı 400.000–450.000 tonu bulurken, yürütülmekte olan yoğun kampanya sayesinde iç tüketim 60.000 tona çıkmış durumdadır. Buna rağmen 2007'de üretim fazlasının 200.000 tonu aşması da beklenmektedir. Türk hükümeti 2003 yılından bu yana uygulamakta olduğu IMF destekli olarak 230.000'den fazla üreticiyi kapsayan ve 50 fındık kooperatifinin üretim birliği olan Fiskobirlik dahil tarım birlikleri ve kooperatiflerine sağladığı sübvansiyonları kaldırmıştır. Bu örgütlerse giderek derinleşen mali sıkıntılarla karşı karşıya kalmaya başlamış ve güçleri dünya piyasalarındaki büyük boyutlu fiyat dalgalanmalarıyla baş etmeye yetmemiştir.

Gerek hükümet, gerekse de Dünya Bankası (DB) ve IMF bu kasıtlı tasfiye politikasını "tarım birliklerine ve kooperatiflerine mali bağımsızlık ve idari özerklik vermek," olarak adlandırmaktadırlar. Hükümet aynı zamanda IMF (International Money Fon) destekli kemer sıkma programı ve Avrupa Birliği (AB) reformları ile birlikte DB tarafından desteklenen "Tarım Reformu Uygulama Projesi" kapsamında fiyat desteği ve girdi sübvansiyonu sistemini de kaldırarak ve bunun yerine doğrudan gelir desteği ödenmesi sistemini getirmiştir. Bu uygulamayla tarım sektörünün giderek derinleşen bir biçimde ve hızla liberalleştirilmesinin karşısında, Türk üreticilerinin fiyatların çok yüksek bir hareketlilik gösterdiği dünya piyasasının şartlarını kabullenmesi anlamına gelmektedir. Yani, bu şekilde geliri üreticilerin ceplerinden çekip alan ve ihracatçıların yani büyük sermaye sahiplerinin cebine aktarmaya çalışılan bir uygulamaya dönüşmektedir.

Hükümet üreticilerin fındık fiyatlarının düşüklüğünden ötürü öfkeli olan çiftçilere karşı kendilerini baskı altında görüp, durumu sakinleştirebilmek için kimi önlemler almak zorunda kalmıştır. Hükümet, TMO'ni (Toprak Mahsulleri Ofisi) fındık alımı konusunda devreye sokmayı kararlaştırmıştır. Bu karar IMF programına ve DB projesine aykırıydı, fakat öfkeli olan halkı sakinleştirmek adına her iki kuruluş da bu ihlale göz yummuştur. Hükümet bu alımı finanse edebilmek için yabancı bankalardan 400 milyon dolar kredi kullanmış, bu kredi bir defaya mahsus fındık alımı yapabilmek için alınan bir önlem olup çiftçilere gelecek için herhangi bir koruma sağlanmamıştır.

2004 yılının Mart ayında yayınlanan bir DB raporuna göre, "Hükümetin hali hazırdaki destekleme alımlarını azaltma yönelişi fındığın nispi kârlılığını azaltarak çiftçileri diğer

ürünlere kaymaya teşvik etmeyi, bu şekilde piyasadaki arz fazlasını azaltmayı ve çiftçilerin fındık satış gelirlerini destekleme alımları yoluyla sağlanan devlet sübvansiyonları aracılığı yerine, esnek olmayan dünya talebini kullanarak artırmayı hedeflemektedir." Bu toplumsal girişim planlandığı şekilde yürümedi ve üreticiler hâlâ fındık üretimini bırakıp diğer ürünlere kayma konusunda çok isteksiz olduklarını belirtmiş ve hükümet DB projesi çerçevesinde fındık ekimini 100.000 hektar azaltmaya çalışılmak istenmiştir. Şu ana kadar yalnızca 1.000 hektardan az bir toprak üzerinde fındık üretiminden diğer ürünlere kayılmıştır. Bunun nedeni çiftçilerin üretim düzeyleri ile piyasa fiyatları arasındaki ilişkinin farkında olmamaları değil, tam aksine bunu gayet iyi bilerek, çiftçiler Türk tarımının hızla ve tam boy liberalleştirilmesi nedeniyle diğer ürünlere kayarak geçimlerini sağlamak konusunda çok az umutların olmasıdır. Ülkemiz ekonomisine bunca katkıları olan fındık konusunda devlet izlemiş olduğu yanlış politikalar sonucunda ortaya çıkan soruna kalıcı çözüm bulmak yerine, yüksek taban fiyatlarıyla üretimi teşvik etmeyi ve elde kalıp bozulan fındıkları yağ yapmayı tercih etmiştir.

Dünya ve Türkiye fındık üretimini, tüketimini mevcut veri ve izlenimlerin ışığı altında incelemek, üretime ve tüketime yönelik politikalar açısından çözüm yollarını ortaya koymak önemlidir. Bu çalışma ile amaçlanan fındık üretimi, tüketimi ve ihracatı konularında karşılaşılan sorunlara çözüm getirmesi gereken kuruluşların takip etmeleri gereken politikaların neler olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca; Türk fındığının dış talebinin yapısını, sorunlarını belirlemeyi ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlanmıştır.

Çalışmada araştırmanın kapsamı, veriler ve izlenen yöntemler ele alınmış olup fındık hakkında tanıtıcı bilgiler verildikten sonra, Türkiye’de ve dünyada fındık üretimi ve verimliliklerin karşılaştırılıp değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra Türkiye’de ve dünyada fındık tüketimi hakkında bilgiler verilmiş, fındığın iç ve dış tüketimini arttırmak için ne gibi politikaların takip edilmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca önemli bir konu olan fındıkta destekleme politikalarının etkinliği, sonuçları ve alınması gereken tedbirler üzerinde durulmuş ve Fiskobirlik’in fındığın üretimi, işlenmesi ve pazarlaması safhalarındaki rolü ortaya konulmuştur.

Türkiye’de ve dünyada fındık ihracatı ve fındık piyasası üzerinde durulmuş, Türkiye fındık ihracatının yapısı, miktarlar ülkeler ve mal grupları çerçevesinde ortaya konularak Türkiye’nin önemli bir ihraç maddesi olan fındığın sorunları belirlenmeye çalışılmış ve ihracatının artırılması konusunda alınması gereken tedbirler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca; Karadeniz bölgesinde fındığın mevcut durumuyla ilgili Giresun ilinde anket çalışması yapılarak son bölümde çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş, sorunların çözümünde alınması gereken önlemlere yer verilmiştir.

Özetle bu araştırma ile öncelikle ülkemizin önemli ihrac ürünlerinden olan fındığın üretimi, tüketimi, ihracatı aşamalarındaki sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Karadeniz bölgesinde Giresun ili başta olmak üzere Samsun ve Trabzon illeri arasındaki fındık yetiştiricilerinin üretim, hasat ve pazarlama faaliyetleri, Karadeniz bölgesi ve uluslararası piyasada fındığın mevcut durumu incelenerek fındık endüstrisindeki ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya konulmuş ve bu sorunların çözüm yolları belirlenmeye çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Dünya’da ve Türkiye’de fındık yetiştiriciliğindeki teknolojik ve ekonomik yönleri ile ilgili birçok araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar genellikle fındığın anavatanı olan Karadeniz bölgesi başta olmak üzere ele alınmış ve Türkiye’de ekonomik anlamda da önemli bir yere sahip olan çerez olmasından ötürü de ekonomik çalışmalara da konu olmuştur.

Açkurt (1996), “Fındığın Beslenme ve Sağlık Açısından Değerlendirilmesi” adlı yazısında almış besinler arasında kuru meyve olarak adlandırmış olduğu fındığın sağlık açısından nasıl tüketilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Akdağ (1994), “Fındığın Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasında Fiskobirlik’in Yeri ve Önemi” adlı fındık sempozyumunda çoğunlukla Karadeniz bölgesinde yetiştiriciliği yapılan fındığın çiftçiler açısından inceleyerek Fiskobirlik’in çiftçilere olan yaklaşımını ve yapılması beklenen konular için önerilerde bulunmuştur.

Ayfer (1984), “Dünya’da ve Türkiye’de Fındık” adlı yapmış olduğu çalışmasında Türkiye açısından önemli bir yere sahip olan fındığın Dünya’daki yeri ve önemini vurgulamış, yurtdışında bu konuda yapılan çalışmalara da yer vermiştir.

Berber (1996), “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Sosyo-Ekonomik Yapı, Dış Ticaretteki Gelişme Eğilimleri ve Fındık Ekonomisi” adlı çalışmada Trabzon’un coğrafik yapısını ele alarak hem iç hem de dış ticaretteki aktif rolleri vurgulamıştır.

Çetiner (1990), “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Fındık Üretim Sorunları ve Verimliliği Arttırma Yönünde Alınması Gerekli Önlemler” adlı anket ağırlıklı çalışmasında Türkiye’de fındıkla ilgili politik sorunları dile getirip fındığın kalitesini arttırmak için arazilerde yapılması gereken planlamalara öncelikle yer verip, üretimdeki sorunlara da öneriler getirmiştir.

Güre (1990), “Avrupa Topluluğu-Türkiye İlişkilerinde Fındığın Yeri ve Önemi” adlı çalışmada Avrupa birliği ve Türkiye arasındaki ilişkileri inceleyerek döviz getirisi yüksek olan fındığın yeri ve önemini vurgulamıştır.

Hacı İbrahimoglu (1992), “Fındığın Ekonomik Analizi” adlı çalışmada yapmış olduğu anketler sonucunda fındığın Türkiye’deki önemini vurgulayarak ekonomik anlamda döviz getirisinin çoğalmasında için yapılması gereken yenilikleri vurgulamıştır.

Kulaç (1992), “Türk Fındık Piyasası ve Türk Fındığının Dış Talebinin Tahmini” adlı çalışmasında yapmış olduğu anketlerin ve incelemelerin sonucunda Türkiye’deki iç ve dış fındık piyasasında arz-talep konusuna dikkat çekerek istenen ve beklenen konuları

maddeleştirip Türkiye'nin tekelinde olan fındığın dış piyasadaki söz sahipliği için izlenmesi gereken yolları vurgulamıştır.

zbek (1963), "Fındık Yetiştiriciliği" kitabında fındık yetiştiriciliği için mevcut olan bir arazideki toprak çalışması, fındık ağacı dikimi, bakımı, yetiştirilmesi ve hasat için yapılması gereken işlemleri aşama aşama anlatmaktadır.

Sabır (2004), "Türkiye'de Fındığın Pazarlaması" adlı makalesinde Karadeniz bölgesinde çiftçiler tarafından yetiştirilen fındığın iç piyasada pazarlanmasında yaşanan zorlukları göz önüne alarak yapılması gereken konuları dile getirerek örgütlenmeye öncelik vermiştir.

Yavuz (1984), "Giresun Bölgesi Fındık retimi" adlı çalışmasında Karadeniz iklimini göz önüne alarak fındığın anavatanı olan Giresun ilinin coğrafyası, sosyo-ekonomik yapısını inceleyip, fındık üretimindeki incelikler ve fındığın geleceği için yapılması gerekli konuları vurgulamıştır.

Ayrıca, Giresun'daki merkezi kuruluş olan Fiskobirlik başta olmak üzere Giresun Tarım İl Müdürlüğü, Giresun İthalat- İhracat Müdürlüğü, Ordu Ticaret Borsası, otanak Fındık A.ř.'ne ait istatistik bilgileri ile üretici örgütlerine ait diğer kayıtlarından yararlanılmıştır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal:

Çalışmanın ana materyali Karadeniz bölgesinde fındık yetiştiriciliği yapan çiftçiler ile yapılan anket yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Anketlerde üreticilere faaliyetleri ile ilgili olarak teknik, ekonomik ve sosyal yapısını yansıtabilecek ve fındığın pazarlanmasında önemli bir yere sahip olan Fiskobirlik'in durumu ile ilgili olarak üreticilerin istek ve arzularını, fındığın iç ve dış piyasadaki durumu ve fındık fiyatıyla ilgili düşüncelerini ortaya koyan sorular yöneltilmiştir. Ayrıca konuyla doğrudan ve dolaylı olarak ilgili istatistikî bilgi ve kayıtlar ile bölgedeki kamu ve özel sektör kuruluş ve temsilcilikleri (Fiskobirlik, Karadeniz İhracatçılar Birliği vb.) ile fındık konusunda faaliyet gösteren şirketlerin yöneticileri ile yapılan görüşmeler ikincil veri kaynakları olarak kullanılmıştır.

3.2. Yöntem:

Giresun Tarım İl Müdürlüğü ve Fiskobirlik'teki çiftçi kayıtlarından faydalanılarak gayeli örneklemede rastgele seçilmiş 128 adet çiftçiyle anket yapılmıştır.

Diğer kaynak ve verilerden de yararlanılarak Türkiye'de ve Dünyada fındık üretimi ve verimliliklerin karşılaştırılıp değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra Türkiye'de ve dünyada fındık tüketimi hakkında bilgiler verilmiş, fındığın iç ve dış tüketimini arttırmak için ne gibi politikaların takip edilmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur, fındıkta destekleme politikalarının etkinliği, sonuçları ve alınması gereken tedbirler üzerinde durulmuş ve Fiskobirlik'in fındığın üretimi, işlenmesi ve pazarlaması safhalarındaki rolü ortaya konulmuştur. Türkiye'de ve dünyada fındık ihracatı ve fındık piyasası üzerinde durulmuş, Türkiye fındık ihracatının yapısı, miktarlar ülkeler ve mal grupları çerçevesinde ortaya konulmuştur. Türkiye'nin önemli bir ihrac maddesi olan fındığın sorunları belirlenmeye çalışılmış ve ihracatının artırılması konusunda alınması gereken tedbirler anlatılmıştır.

Ayrıca diğer kaynaklardan toplanan veriler dikkate alınarak değerlendirmeler sonrası çalışmalardan elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş, sorunların çözümünde yapılması gerekenler konulara yorum getirilmeye çalışılmıştır.

4. FINDIK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. Türkiye’de Fındığın Tarihçesi

Bir gıda ürünü olarak geniş bir tüketim alanına sahip olan fındık yüzyıllardan beri tanınmaktadır. Ülkemiz ekonomisinde oldukça önemli bir yeri olan fındık başta Giresun, Ordu, Trabzon ve Rize olmak üzere Karadeniz’e kıyısı olan hemen her ilde yetiştirilmektedir.

Önceleri yalnızca Giresun yöresinde başlayan fındık yetiştiriciliği fındığın çok değerli bir çerez olması, iyi gelir getirmesi ve tarımının kolaylığı nedenleri ile önce yakın çevresindeki Trabzon ve Ordu; zamanla da Samsun’a yayılmıştır. Daha sonraları da Doğu Karadeniz’deki arazi yetersizliği nedeniyle geçimini başka yörelerde arayanların, özellikle Bolu ve Sakarya’nın ormanla kaplı ve nüfus yoğunluğu az olan kesimlerine göçerken beraberlerinde götürdükleri fidanlarla, Batı Karadeniz Bölgesinde de yetiştirilmeye başlanmıştır.

4.1.1.Fındık Tür ve Çeşitleri

Fındık, bitkiler aleminde *Fagales* takımının *Betulaceae* familyasına ait olan, *Corylus* cinsine giren 4–5 metre boyunda, uzun ömürlü ve sert kabuklu meyvesi olan bir bitkidir (İbrahimoglu,1992).

Bugün tarımı yapılan kültür fındıklarına temel olan sekiz tür fındık tespit edilmiştir. Bunlardan özellikle Türk fındık çeşitlerine kaynak olan *Corylus Colurna*, *Corylus Avellana* ve *Corylus Maxima* önemli olanlarıdır. Bu sekiz türden kaynaklanan elli çeşit kültür fındığı halen çeşitli ülkelerde üretilmektedir. Çeşitlerin ayırt edici özelliği; fiziki görünümü, bünyesinde bulundurduğu yağ ve protein oranları, iç oranı ve üretildiği coğrafi bölgedir. Çeşitlerin ülkeler için ticari değeri önemli olanları aşağıda sunulmuştur. Bunlar:

- Türkiye: Giresun Tombulu, Sivri, Badem, Değirmendere, Çakıldak, Foşa ve Kuş Fındığı.
- İtalya: *Tarragens*, *Negrata*, *Grivada* ve *Cummun*.
- ABD: *Barselona* Tombulu, *Du Chilly* ve *Royal Jumbo*.
- Fransa: *Merveill de Bolviller*, *Bergerie*.

Fındık şekil ve biçimlerine göre yuvarlak (tombul) fındık, sivri (beyzi) fındık ve uzun fındık olmak üzere üç ayrı gruba ayrılmaktadır. Ülkemizde üretilen çeşitler olarak ise yuvarlak (tombul) fındık grubundan Giresun yağlısı, palaz, çakıldak, foşa, kalınkara, mincane, sivri (beyzi) fındık grubundan ince kara, kuş fındığı, ikiz fındık ve uzun fındık grubundan ise yuvarlak badem ve yassı badem sayılabilir.

Fındık çeşitleri üç grup altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar sırasıyla;

a)Kabuklu Fındıklar:

Yuvarlak Fındıklar (Tombul Fındıklar): Uzunluk, genişlik ve kalınlıkları hemen hemen aynı olan küresel biçimli fındıklardır. Genellikle orta irilikte yüksek kaliteli çeşitlerdir. İç verimleri (randıman), yağ ve protein oranları yüksektir. Kolay zar atan ve beyazlatılabilen çeşitlerin tümü bu gruptandır. Yuvarlak şekilleri nedeniyle kırmaya elverişlidirler. Bu gruba giren Giresun Tombul Fındığı,dünyanın en üstün nitelikli çeşididir.

Sivri Fındıklar: Uzunlukları genişlik ve kalınlıklarından biraz daha fazla olan çeşitlerdir. Bu cins fındıklar kırılma esnasında daha fazla zayıat verir. Bu nedenle daha çok kabuklu olarak pazarlanırlar. Sivri ve İncekara gibi çeşitleri vardır.

Badem Fındıklar: Uzunlukları kalınlık ve genişliklerinden oldukça fazla olan çeşitlerdir. Genellikle iri ve gösterişlidirler, fakat düşük kaliteli çeşitlerdir. Kırmaya ve işlemeye elverişli değildirler. Kabuklu olarak, daha çok kurutulmadan, çerez olarak tüketilirler. Yuvarlak Badem ve Yassı Badem olarak iki çeşidi vardır.

b) İç Fındıklar:

İç Fındık (Standart – 1)

Tanımı: Kabuklu fındıkların sert meyve kabuğundan çıkarılmış 13–15 mm çapındaki fındıklardır.

Kullanıldığı yerler: İşlenmiş ve ileri derecede işlenmiş fındıkların hammaddesini teşkil eder.

İç Fındık (Standart – 2)

Tanımı: Kabuklu fındıkların sert meyve kabuğundan çıkarılmış 11–13 mm çapındaki fındıklardır.

Kullanıldığı yerler: İşlenmiş ve ileri derecede işlenmiş fındıkların hammaddesini teşkil eder.

İç Fındık (Standart – 3)

Tanımı: Kabuklu fındıkların sert meyve kabuğundan çıkarılmış 9–11 mm çapındaki fındıklardır.

Kullanıldığı yerler: İşlenmiş ve ileri derecede işlenmiş fındıkların hammaddesini teşkil eder.

c)İşlenmiş Fındıklar:

Beyazlatılmış İç Fındık

Tanımı: İç fındığın zarının atılarak beyazlatılması ve kısmen beyazlatılmış tanelerinden ayrılmasıyla hazırlanmış mamuldür.

Kullanıldığı yerler: Çikolata sanayii ve tuzlu fındık imalatında kullanılmaktadır

Kavrulmuş İç Fındık

Tanımı: İç fındığın kavrulmasıyla hazırlanmış mamuldür. Arzu edilen kavurma dereceleri ile isteğe bağlı olarak hafif, orta veya çok kavrulmuş şekilde, yine isteğe bağlı olarak tamamen zarsız veya kısmen zarlı hazırlanabilir.

Kıyılmış İç Fındık

Tanımı: Naturel veya kavrulmuş iç fındığın tekniğine uygun olarak milimetrik boylarda (2–4 mm, 3–5 mm vs) parçalar halinde kesilmesi suretiyle hazırlanmış mamuldür. Kullanıldığı yerler: Dondurma, bisküvi, çikolata, pastacılıkta kullanılır.

Dilinmiş İç Fındık

Tanımı: İç fındığın tekniğine uygun olarak kesilerek yaprak haline getirilmesi suretiyle hazırlanmış mamuldür

Kullanıldığı Yerler: Pastacılıkta kullanılır.

Öğütülmüş/Toz Fındık (Fındık Unu)

Tanımı: Naturel veya kavrulmuş iç fındığın tekniğine uygun olarak öğütülmesi suretiyle elde edilen mamuldür.

Kullanıldığı yerler: Pastacılık, bisküvi, dondurmacılıkta kullanılır.

Fındık Ezmesi

Tanımı: İç fındığın kavrulup zarlarından kısmen veya tamamen ayrıldıktan sonra ve kavrulmuş veya kısmen kavrulmuş iç fındığın tiplerine göre gereken teknoloji uygulanılarak, içine muhtelif lezzet ve çeşni verici maddelerle gerektiğinde katkı maddelerinden bir veya bir kaçının katılarak küçük parçacıklar halinde ezilmiş veya tamamen ezilmiş ve homojen hale getirilmiş olarak üretilen mamuldür.

Kullanıldığı yerler: Doğrudan tüketildiği gibi çikolata sanayiinde ve pastacılıkta kullanılır.

Fındık Püresi

Tanımı: Kavrulmuş iç fındığın tekniğine uygun olarak ezilmesi ile elde edilen fındık ezmesi vb. mamullerin yapımında kullanılan kıvamlı bir yarı mamuldür.

Kullanıldığı yerler: Dondurma ve çikolatacılıkta kullanılır.

Yağda Kavrulmuş/ Tuzlanmış Bütün Fındıklar

Tanımı: İç fındığın tuza bulanarak kavrulması veya yemeklik yağlarda kızartılması suretiyle hazırlanması ile elde edilen bir mamuldür.

Kullanıldığı yerler: Doğrudan tüketiciye sunulan bir mamuldür.

Kavrulmuş Kabuklu Fındık

Tanımı: Kabuklu fındıkların çitlatılarak kavrulması ile elde edilen bir mamuldür. Tuza bulanarak da kavrulabilir.

Kullanıldığı Yerler: Doğrudan tüketiciye sunulan bir mamuldür.

Yapılan diğer bir sınıflama ise; ticari olarak Türk fıındığını Giresun Kalite ve Levant Kalite olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır;

Giresun Kalite; Giresun ilinin tamamında yetiştirilen tombul fıındıklar ile az çok Giresun kalitesi özelliğı taşıyan Trabzon ilinin Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı ve Akçaabat ilçelerinde yetiştirilen tombul fıındıklardır. Dünyanın en üstün özellikli fıındıklarıdır. Dünyadaki fıındık çeşitleri içinde en yüksek oranda zar atan fıındıktır.

Levant Kalite; Giresun kalite fıındığın üretim bölgesi dışında kalan bölgelerde üretilen tüm fıındıklara verilen ortak isimdir. Yetiştirildiğı yere göre Levant Akçakoca, Levant Ordu, Levant Trabzon ve Levant Samsun olarak isimlendirilen bu fıındıklar Giresun kalite fıındıklardan daha az yağ oranı içermesine rağmen diğer ülkelerde yetiştirilen fıındıklardan genellikle daha yüksek yağ oranına sahip olup, tat bakımından da üstün niteliktedirler.

4.1.2. Fıındığın Yetiştirme Şartları

Bir orta iklim kuşağı bitkisi olan fıındık, en elverişli iklim şartlarını 36. ve 41. enlemlerde bulmaktadır. Yabani çeşitleri 1250 m. yükseklerde yetişebilmekle beraber, kaliteli ve verimli bir fıındık tarımı 700–800 metreyi geçmeyen yüksekliklerde, ısının ortalama 13°C/16°C, maksimum 36°C/37°C ve minimum -8°C arasında olduğı, yıllık yağış toplamının 700 mm.'nin üstünde olduğı ve yağışın aylara dağılımının dengeli olduğı, nisbi nemin Haziran ve Temmuz aylarında % 60'ın altına düşmediğı bölgelerde yapılabilir.

Fıındık bitkisi hemen her toprakta yetişmekle beraber, en iyi yetiştirme ortamını besin maddelerince zengin derin, kumlu, kireçli ve humuslu özelliğı sahip olan ve taban suyunun bir metrenin üzerine çıkmadığı ve ortalama pH'sı 6–7 olan topraklarda bulunur (Hacı İbrahimoğlu 1992).

Fıındık diğer kültür bitki çeşitlerinden farklı olarak kış aylarında çiçek açmakta ve çiçek tozları açıkta iken -5°C, anterler (kapsül/zuruf) içerisinde -8°C'den itibaren büyük ölçüde zarar görmektedir.

Karanfiller (ilk tomurcuklanma) ise -8°C'den itibaren zarar görmeye başlamakta ve 16°C'den itibaren de büyük ölçüde ölmektedir. Fıındığın sürgün gözlerinde -14°C'den itibaren zarar görmeye başlamakta ve -22°C'den itibaren de tamamen ölmektedir. Fıındık yıl boyunca ortalama 7,2°C'nin altında, çeşitlerine göre, 600–1050 saat arasında bir "soğuklanma süresi"ne ihtiyaç duymaktadır. Erkek ve dişi çiçekler üzerinde kuvvetli rüzgâr, fazla yağış, kar, don, kuraklık, nisbi nem azlığı ve sis gibi muhtelif etkenler zarar meydana getirerek

döküme sebep olurlar. Beslenme noksanlığı gerek çiçek, gerekse de çotanak (potak) dökümüne sebep olduğu gibi periyodisiteyi meydana getiren yorgunluk da besin maddelerinin noksanlığı ile ilgili olarak çiçek tozu çimlenme oranını düşürmek suretiyle dökümü artırmaktadır. Gerek biyolojik faktörlerin etkisi, gerekse fındıkta zarar yapan ve döküme sebep olan hastalık ve zararlıların etkisi ve tüm yukarıda sayılan sebepler fındığı olumsuz etkilemektedirler (Yavuz 1984).

Fındık yetiştiriciliği kök sürgünleriyle yapılmaktadır. Fındık bahçeleri her birinde 6–7 adet fındık fidanı bulunan ve “ocak” diye adlandırılan usule göre kurulmaktadır. Her fidan dikildikten 4–6 yıl içinde üretime geçmektedir. Üretime başlayan bir fındık ağacı 15–20 yıl ürün vermektedir. Aynı ocakta ikinci bir dal büyütülerek ocağın verimi devam ettirilmektedir.

Ağustos ayında olgunlaşan fındıklar adına kapsül (zuruf) denilen yeşil muhafazası ile toplanarak harmanlara serilir ve kurutulur. Daha sonra patoz denilen araçlar yardımıyla muhafazasından ayrılarak “çec” haline getirilip tekrar kurutulur ve kabuklu fındık olarak satışa sunulur.

4.1.3. Fındığın Kimyasal İçeriği ve Tıbbi Yararları

Dünya`da bademden sonra en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyve fındıktır. Yaklaşık beşbin yıldır tanınıp bilinen fındık, meyvesinden odununa kadar birçok yerde insanlara büyük faydalar sağlamaktadır (Açkurt 1996).

Fındık meyvesi diğer bir deyişle fındık içi, oldukça besleyici bir çerezdir. Bileşiminde % 55-66 yağ, % 14-16 protein, % 11-22 karbonhidrat, % 4.5-5 su ve % 2 kül ile fosfor, kalsiyum, magnezyum, mangan, çinko, demir ve sodyum gibi madensel maddeler, ayrıca; amino asitler ile B₁, B₂ ve E vitaminleri bulunmaktadır. Enerji değeri 639 kcal/100g olan fındığın protein içeriği (% 16) oldukça yüksektir. Fındıkta çok yüksek düzeylerde bulunan tek derecede doymamış yağ asidi oleik asit, kanda yağları taşıyan yüksek yoğunlukta lipoprotein (HDL) artırmaktadır. HDL kanda kolesterolün yükselmesini önlemekte, atardamarlardaki kan pıhtılaşması riskini önemli düzeyde azaltmaktadır. Böylece oleik asit, kan kolesterol düzeyinin düşmesini sağlayarak, vücudumuzu kalp damar hastalıklarına karşı koruyucu etki göstermektedir.

Fındık vücutta karbonhidrat, protein ve yağ metabolizmasında düzenleyici olarak görev yapan bazı B grubu vitaminler için önemli bir kaynaktır. B₁ ve B₂ vitaminleri için iyi, B₆ vitamini içinse çok iyi kaynak olduğu saptanmıştır. Fındık, bitkisel yağlardan sonra, E vitamininin bilinen en iyi kaynağıdır. Bu vitamin, kalp ve diğer kasların sağlığı ve üreme

sisteminin normal çalışması için gereklidir. Alyuvarların parçalanmasını önleyerek, yine ülkemizde yaygın olan kansızlığa karşı koruyucu etki yapmaktadır.

E vitamininin son yıllarda ortaya çıkan bir özelliği de kanser yapıcı faktörlerin oluşmasını önleyerek veya oluşuktan sonra onları etkisiz hale getirerek kanser hastalığına karşı korumasıdır. Fındık, kemiklerin ve dişlerin gelişimi için gerekli olan kalsiyum, kan yapımında görev alan demir, büyüme ve cinsiyet hormonlarının gelişmesinde rol oynayan çinko için en iyi bitkisel kaynaklardan birisidir. Ayrıca, sinirlerin uyarımı ve kas dokusunun çalışması için gerekli olan potasyumca da zengindir (Açkurt 1996).

Çerez olarak özellikle kokteyllerde önemli bir yeri bulunan fındığın % 80-90'e yakın kısmı çikolata sanayiinde kıyılmış, dilinmiş ve öğütülmüş halinde de bisküvi, şekerleme, tatlı ve pasta, ayrıca dondurma yapımında yardımcı madde olarak yerini almaktadır.

Fındık kabuğu ülkemizde, özellikle fındık üretilen yörelerde çok değerli ve yüksek kalorili (4100-4400 cal/gr) bir yakacak olarak kullanılmaktadır. Fındık kabuğundan; İtalya, ABD ve Almanya gibi teknolojisi ileri ülkelerde, kontralit, muşamba yapılmakta ve boya sanayiinde yararlanılmaktadır.

Ayrıca, petrokimya da bir ara ürün olan furfural ve furfuril alkolün elde edildiği pentosan da fındık kabuğunda % 25 oranında bulunmaktadır. Fındık kabuğundan, kömürleştirme yolu ile briket kömürü, aktif kömür ve sınaî kömür de elde edilmektedir.

Bugün yakacak olarak kullanılan fındık odunundan sepet, küfe ve fiçılarda kuşak olarak yararlanılmaktadır.

Fındığın yaprağı ile meyve kapsülleri de, ahırlarda önce zemini kuru tutmada kuruluk olarak değerlendirilip sonra da ahır gübresi olarak yeniden fındık bahçesine dönmektedir.

Fındık yağının da kullanım alanı oldukça geniştir. Yapısındaki % 83 oranındaki oleik asit nedeniyle kurumayan bitkisel yağlar sınıfına girmektedir. Fındık yağı, gliserin, margarin, sabun ve ilaç yapımında ve özellikle kozmetik sanayiinde aranan bir maddedir.

Fındık ham yağı rafine edilerek yemeklik yağ olarak da kullanılabilir. Yağ çıkarılması ile arta kalan küspe hayvan yeminde katkı maddesi olarak kullanıldığı gibi, içerdiği % 38-45 oranındaki protein ile bisküvi ve ekmek yapımında yararlanılabilmektedir. Fındık küspesinin, ekmek ve bisküvide protein oranını % 15'e yükselttiği ortaya çıkarılmıştır (Akdağ 1994).

4.2. Türkiye’de ve Dünyada Fındık Üretimi ve Verimlilik

4.2.1. Türkiye’de fındık üretimi ve alanları

Türkiye’de fındık üretimi, en uygun ekolojik şartlara sahip doğal yayılma alanı olan Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yoğunlaşmıştır. Zamanla diğer bölgelerde de üretime geçilmiştir. Bugün Türkiye’de fındık üretim alanları esas olarak şu şekilde bölgelere ayrılmaktadır;

I.Standart Bölge: Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Artvin İllerini kapsamakta olup, fındık üretimi yönünden en önemli bölge olarak kabul görmektedir. Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu illerinin sahil kesiminde dar bir şerit içerisinde uzanmaktadır. Bu bölge aynı zamanda eski fındık üretim bölgesi olarak adlandırılır. Bu bölgede verim daha düşük, üretim dalgalanmaları da diğer bölgelere göre daha fazladır. Bölgedeki en kaliteli fındık Giresun’ da yetişmektedir.

II. Standart Bölge: Samsun, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Kocaeli, Sinop, Kastamonu ve Bolu İllerini kapsamaktadır. Samsun ilinin Terme ilçesinden başlayarak Kocaeli iline kadar devam eden sahil şeridini kaplar. Bu bölgede denize paralel yüksek dağlar bulunmadığından, fındık iç kısımlara kadar yayılmıştır. Bu bölgede fındık üretiminin geçmişi 40–50 yıla dayanmaktadır. Dolayısıyla bu bölgedeki bahçeler daha genç ve daha düzenlidir. Bölgedeki fındık bahçesi verimleri I.Standart bölgeye göre daha yüksektir (arazi yapısının daha düz ve toprak derinliğinin daha fazla olması gibi nedenlerle). Verimin yüksek oluşu dikim alanlarının bölgede artmasına neden olmuştur.

III. Standart Bölge (Çerezlik Bölge) : Bursa, İstanbul (Gebze, Pendik), Denizli, Kütahya, Isparta, Konya, Bilecik, Elazığ, Çanakkale, İçel, Kayseri, Kahramanmaraş, Tokat, Bingöl, Bitlis, Antalya, Van, Diyarbakır v.b. illeri kapsamaktadır. Bu bölge de üretim, henüz ticari anlamda olmayıp çerezlik olarak yapılmaktadır.

Çizelge 4.2.1.1’de görüldüğü üzere Türkiye genelinde 13 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ancak yoğun olarak I. ve II. Standart bölgelerde daha fazla fındık üretimi yapıldığı tespit edilmiştir.

- I. ve II. standart Bölge’de fındık ticari mal niteliğinde olup üretim pazar içinde yapılıyorken, III. standart bölgede fındığın ekonomik önemi olmayıp üretim, öz tüketim amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle fındıkla ilgili analizlerde III. standart bölge inceleme dışı bırakılmıştır (Berber 2001).
- II. Türkiye’de fındık üretim alanları devletin verdiği taban fiyatlarının yüksek tutulmasından dolayı her yıl artan bir şekilde dikili alanların genişlemesinin önüne

geçilememiştir. Özellikle 1983'ü yıllardan sonra sürekli olarak fındık alanlarında artış görölmektedir. Çizelge-4.2.1.2'ye göre 1983-2006 dönemini kapsayan 24 yıllık süreçte Türkiye'de toplam fındık üretim alanları % 55 oranında artış göstererek 400,00 hektardan 620.000 hektara çıkmıştır. Ancak, üretim alanlarındaki genişlemeler dönemler itibariyle farklılık göstermektedir. 1983-2003 döneminde üretim alanlarındaki artış oranı % 37.87 iken bu oran 2006 yılında %55 olmuştur. 2007 yılı için tahmini üretim oranı %67.28 olması beklenmektedir.

Türkiye'de fındık üretim alanlarındaki artışların gelişimi incelenirken, özellikle bölgeler itibariyle artış trendinin incelenmesi gerekir. Yirmi dört yıllık dönemde;

Giresun Bölgesi: Fındık tarımının yapıldığı en eski bölge olması ve yetiştirilebilecek her yerde yetiştiriciliğinin yapılması nedeniyle bu alanda doyum noktasına ulaşıldığından alan artışı eski tarla yerlerinde yapılmakta olup % 5.80'de kalmıştır.

Trabzon Bölgesi: Son yıllarda dikim alanlarındaki artış devam etmekte olup 24 yıl içindeki artış % 33.80'dir.

Çizelge 4.2.1.1.Türkiye'de Fındık Üretimine İzin Verilen Sahalar

İL	İLÇE
Giresun	Piraziz, Bulancak, Merkez, Dereli, Keşap, Espiye, Yağlıdere, Güce, Tirebolu, Doğankent, Görele, Çanakçı, Eynesil
Ordu	Bütün İlçeler
Trabzon	Bütün İlçeler
Rize	Ardeşen, Fındıklı ve Pazar
Artvin	Borçka ve Arhavi
Düzce	Akçakoca, Cumayeri, Gölyaka, Çilimli, Gümüşova ve Yığılca
Sakarya	Kocaali, Karasu, Akyazı ve Hendek
Samsun	Çarşamba, Terme, Ayvacık ve Salıpazarı
Zonguldak	Alaplı, Ormanlı ve Ereğli
Kocaeli	Kandıra
Bartın	Merkez, Amasra ve Kuruçeşme
Kastamonu	Abana, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin ve İnebolu
Sinop	Merkez, Türkeli, Erfelek, Gerze ve Dikmen, Ayancık

Kaynak: 2001 / 3267 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (Ekim, 2001).

Çizelge-4.2.1.2.Türkiye’de Fındık Üretim Alanlarının Bölgelerin Yıllar İtibariyle Gelişimi

Bölgelere Göre Türkiye Fındık Üretim Alanları (Son 24 Yıl)										
	Akçakoca		Ordu		Giresun		Trabzon		Toplam	
YILLAR	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks	Hektar	Endeks
1983	86.500	100.00	150.000	100.00	100.000	100.00	50.000	100.00	400.00	100.00
1983–1988	107.500	124.28	152.000	101.33	100.000	100.00	50.000	101.00	410.000	102.50
1988–1993	127.000	146.82	165.000	110.00	99.500	99.50	53.500	105.94	445.000	111.50
1993–1998	149.000	172.25	200.000	133.33	99.500	99.50	56.500	113.00	505.000	126.25
1998–2003	163.100	188.55	229.000	152.67	100.500	100.50	58.900	117.80	551.500	137.87
2004	169.000	195.36	237.000	158.47	102.600	102.60	62.100	124.20	572.000	143.00
2005	172.000	195.45	245.000	163.33	103.000	103.00	64.000	128.00	584.000	146.00
2006	181.300	209.59	266.000	177.33	105.800	105.80	66.900	133.80	620.000	155.00

Kaynak: Fiskobirlik, Bilgi İşlem (Ekim,2006)

<http://www.fiskobirlik.org.tr>

Ordu Bölgesi: Dikimler genelde İç ve yüksek kolda da olsa yapılmakta olup 24 yıl içindeki alan artışı % 77,33'dür.

Akçakoca Bölgesi: En fazla alan artışının olduğu bölge olup, gerek taban arazilerdeki, gerekse yüksek koldaki ormanlık alanlara yapılan dikimler devam etmekte olup, 24 yıl içindeki alan artışı miktarı %109,59'dir.

Bakanlar kurulu tarafından kabul edilen 1983 yılında 2844 Sayılı "Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi" hakkındaki yasayla fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılmasını ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesini düzenlemekteydi. Kanun devlet ve üreticiler tarafından tam olarak uygulanmamasından dolayı aradan geçen 24 yıllık sürede fındık dikim alanları Akçakoca Bölgesinde %109,59, Ordu Bölgesinde %77.33, Giresun Bölgesinde %5.80, Trabzon Bölgesinde %33.80, ülke genelinde ise %55.00 oranında bir artış göstermiştir.

I. ve II. standart bölgelerde de ilk önce meyilli arazilerde başlayan üretim, zamanla az meyilli ve düz olan taban arazilere yayılmıştır. Üretimin düztaban arazilere yayılması fındık veriminde artışlara yol açarken, kaliteye olumsuz etkilerde bulunmuştur. Akçakoca, Giresun, Trabzon ve Ordu illerindeki fındık dikili alanlarda alternatif tarım, arazi meylinin çok fazla olması ve toprağın verimsizliği gibi nedenlerle zordur. Bunun yanında, yukarıda tanımlanan bölge dışında fındık dikimi yapılmasına izin verilen yerlerdeki bahçelerin özellikle verimli taban arazilerde olması, yüksek verim elde edilmesine neden olmuştur.

Ekonomik verilere dayanmayan ve devamlı fındık dikim alanlarının artmasına neden olan, fındık politikaları ve fındık tarımının daha kolay olması, dikim alanlarının sürekli artmasına neden olan diğer bir faktördür.

I. Standart Bölge'de üretim alanları hemen hemen son sınırına ulaşmış gibi görünmekte ve bu bölgede önümüzdeki yıllarda üretim alanlarında önemli bir artış beklenilmemektedir. Bölgede ayrıca çay üretim alanları da genişlemekte olduğu göstermektedir. Hâlbuki kaliteli çeşitlerin üretim sahası olan I. Standart Bölge'de fındık üretimi daha yoğunlaşmalı ve kalitesiz çeşitlerin olduğu fakat verimin yüksek olduğu II. Standart Bölge'de tarımsal üretim, fındık üretiminden diğer daha elverişli ürünlere kaydırılmalıdır.

Doğu Karadeniz'den batıya olan yoğun göç hareketi buralarda fındık üretim alanlarının genişlemesini hızlandırmıştır (Die,2000-2007). Fındıkta destekleme fiyat politikası ile üretimin özendirilmesi özellikle 1980–2000 döneminde üretim alanlarında büyük oranlı artışlara neden olmuştur.

Çizelge 4.2.1.3. Türkiye’de İller Bazında Birim Alanda Verimlilik

İller	Üretim Alanı (ha)	Üretim Alanı (da)	Üretim (kg)	Verimlilik (da/kg)
ORDU	207.260,00	2.072.600,00	140.300.000	67,69
GİRESUN	101.263,70	1.012.637,00	64.131.000	63,33
TRABZON	50.238,00	502.380,00	42.491.000	84,85
RİZE	2.050,90	20.509,00	1.322.000	64,45
ARTVİN	13.085,00	130.850,00	7.821.000	59,77
TERME	24.000,00	240.000,00	9.450.000	39,38
ÇARŞAMBA	26.371,00	263.710,00	12.194.000	46,24
SAMSUN	39.194,00	399.194,00	16.070.000	40,26
KASTAMONU	36.152,00	361.520,00	4.519.000	12,5
DÜZCE	62.735,00	627.350,00	71.213.000	113,51
AKYAZI	7.257,00	72.570,00	10.780.000	148,54
SAKARYA	61.252,60	612.526,00	77.465.000	126,47
ZONGULDAK	23.563,00	235.630,00	21.457.000	91,06
SİNOP	1.858,50	18.585,00	1.758.000	94,59
BARTIN	3.735,00	37.350,00	3.082.000	82,5
KOCAELİ	9.105,70	91.057,00	14.659.000	160,98
TOPLAM	669.121,40	6.698.468,00	498.712.000	74,45

Kaynak: Ordu Ticaret Borsası (Eylül, 2007*) 2007* tahmini veridir. <http://www.ordutb.org.tr>

Çizelge 4.2.1.4. Yıllar İtibariyle Türkiye’de Üretim Alanları ve Üretim Miktarları

YILLAR	ÜRETİM ALANI (da)	ÜRETİM (Ton)
2000	506.515	480.000
2001	510.000	705.000
2002	536.446	620.000
2003	551.500	508.000
2004	572.000	360.750
2005	584.000	550.000
2006	620.000	650.000
2007*	669.121	498.712

2007 Tahmini / Kaynak: Ordu Ticaret Borsası, Bilgi İşlem (Eylül,2007)
<http://www.ordutb.org.tr>

Destekleme fiyat politikası ile ulaşılmak istenen hedef, özellikle kaliteli fındığın yetiştirme ekolojisine sahip ve tek ürüne bağımlı bulunan eski fındık bölgesindeki (Trabzon, Giresun, Ordu) fındık tarımını özendirme. Bunun yanı sıra, geçimi yalnızca fındık tarımına dayalı olan yüz binlerce ailenin refah seviyesinin yükseltilmesi ve meyilli arazi yapısına sahip olan bölgede yağmurun neden olduğu toprak erozyonunun, fındık ağacı köklerinin anti-erozyonik özelliğinden yararlanılarak önlenmesi de uygulanan politikaların gözettiği diğer hedefler arasındaydı, ancak destekleme politikaları neticesinde bugün ulaşılan nokta amaçlanan hedeflerle ulaşılan sonuçların çok farklı olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. İzlenen yüksek fiyat politikası üretim alanlarının yalnızca amaçlanan eski bölgede değil, aksine bu bölgenin dışındaki alanlarda büyük yayılma göstermesine neden olmuştur. Önce, Samsun'un Terme ve Çarşamba Ovaları daha sonra da Türkiye'nin en verimli ovaları arasında olan Bafra ve Sakarya Ovaları, fındık üretim alanı haline gelmiştir. Üretim alanları çok hızlı artmış ve istenilmeyen yönde ortaya çıkan bu gelişme 1980'li yılların başında fındık üretimi ve üretim alanlarının kontrol altına alınması zorunluluğunu gündeme getirmiştir.

Bu amaçla ilk kez 1983 yılında 2844 sayılı "Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi" hakkındaki kanun kabul edilmiştir. Ancak, bu kanunun uygulamaya konuluşu 1989 yılında gerçekleştirilebilmiştir. Kanuna göre, fındık üretim alanlarının genişletilmesi izne bağlı tutulmuş ve denetimi de Tarım ve Orman Bakanlığına bırakılmıştır. Kanundan sonra izlenen fiyat politikası, bu olumsuz gelişmenin hızını önceki dönemlere göre önemli oranda azaltmıştır. Bu gelişmeden ise, daha çok kaliteli fındık üretimini gerçekleştiren yörelerin üreticileri zarar görmüştür(Hacı İbrahimoglu 1992).

Türkiye, Dünya üretiminde %75 oranında öncülük yaptığı fındıkta, içinden çıkılması güç bir tabloyu kendisi yaratmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesinde Giresun, Ordu ve Trabzon illerinde yapılan fındık üretimi artık Batı Karadeniz içinde büyük bir potansiyel haline gelmiştir. Türkiye'nin Dünya'daki diğer fındık üreten ülkeler arasında, üstün kalitesi nedeniyle seçkin bir yeri olup, üretim ve ihracatta liderliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Ülke ekonomisi için bu kadar önemli olan fındıkta çözülemeyen bazı sorunlar bulunmaktadır. Yıllardan beri uygulanmakta olan destekleme politikaları fındık alanlarının aşırı genişlemesine neden olmuş, kanun ve yönetmeliklerde belirtilen alanların dışındaki alanlara üretim kaydırılmıştır.

Üretimdeki artış iç ve dış talepten fazla olduğu yıllarda fındıkta büyük sıkıntılar yaşanmakta ve alımlarda görevlendirilen kuruluş olan Fiskobirlik'in elinde stoklar

oluşmaktadır. Ayrıca üretim ve tüketim dengesinin üretim lehine bozulması dış piyasalarda büyük çapta fiyat düşmelerine neden olmaktadır.

Fiskobirlik ve İhracatçılar Birliği'nden edinilen bilgilere göre ülkemiz yaklaşık yılda 500–600 bin ton kabuklu fındık ihraç edebilmektedir. İç tüketimde de 40–50 bin ton kullanıldığı dikkate alınırsa yıllık toplam talep yaklaşık 550- 650 bin ton olmaktadır. Üretimin bu miktarın üstüne çıkması sürekli sorun yaratmaktadır.

Soruna kalıcı çözüm; üretim alanlarının belli miktarlara çekilmesiyle sağlanabilir. Bu amaç doğrultusunda devlet fındık alanları üzerinde bir çalışma yapmış ve yaklaşık 100 bin hektar alanda yönetmelik dışı fındık bahçesinin bulunduğunu tespit edilmiştir. Bakanlar kurulu tarafından 24 Nisan 2001 tarih ve 24382 sayılı Resmi Gazete'de Fındık Alanlarının Tespitine ve Sökülen Fındık Bahçeleriyle Birlikte yerine Alternatif Ürün Yetiştireceklerin Desteklenmesine Dair 2001/2218 sayılı Kararı yayımlanmıştır.

Bu kararlar fındık üretimi uygun olan arazilerde planlı bir şekilde yapılacak ve kaliteli ürün elde edilecekti. Kaynak yetersizliğinden dolayı devlet tarafından çiftçilere gerekli kontroller yapılmamış, siyasiler popülist yaklaşımları nedeniyle üretim alanlarının sınırlandırılması oy kaygıları nedeniyle uzun yıllar bu kararı göz ardı etmişlerdir. Ancak mevcut durum, yasal düzenlemeler istenen şekilde gerçekleşmediği ve fındık üretim alanlarında artışın devam ettiği gözlenerek kaldırılmıştır.

4.2.2. Türkiye'de fındık üretim miktarları

Türkiye'de fındık üretimi miktarındaki gelişmeler, üretim alanlarındaki gelişmelerle birbirine paralellik arz etmektedir. Fakat üretimdeki artış, üretim alanlarındaki gibi istikrarlı bir artış değildir. Yıllar itibariyle büyük oranlarda dalgalanmalar söz konusudur. Bu dalgalanmaların meydana gelmesinde; fındık çeşitlerimize özgü bir periyodisite eğilimi olmasının yanı sıra, girdi fiyatlarındaki ve girdi kullanımındaki değişimler, zirai mücadelede ve bakım usullerindeki tercih değişiklikleri, bol ürün yıllarında yorgun düşen toprağın veriminin azalması ve en önemlisi iklim şartlarının etkisi vardır (Çetiner 1990).

Fındık üretim alanları ve üretim miktarlarının 24 yıllık gelişim trendleri karşılaştırıldığında, üretim miktarlarındaki artış oranlarının yüksekliği göze çarpmaktadır. Üretim miktarındaki bu artış üç nedenden kaynaklanmaktadır;

Birincisi, destekleme politikalarının etkisiyle verimli taban arazilerin üretime açılmasıyla destekleme alımları ile fındık üreticisine pazar garantisi verilmiştir. Üretici fındığını satma konusunda sıkıntı çekmemekte ve ne kadar çok üretirse satabileceğini bilmektedir. Yüksek fiyat politikasının devamlı gündemde ve uygulamada tutulması, üretim

alanlarının daha verimli topraklara doğru kaymasını özendirmiştir. Ayrıca modern tarımsal yöntemlerin uygulamaya konulması verimliliği dolayısıyla üretimi artırmıştır.

İkinci neden, yeni dikim alanların etkisiyle ortaya çıkan genç bahçelerdir. Bugün üretim alanı içinde genç bahçelerin oranının %45–50 olduğu tahmin edilmektedir. Yeni fındık dikimlerini düzenleyen yasa ile ilgili önlemler yeterince etkili olarak uygulamaya konulsa dahi, yakın bir gelecekte, Türkiye fındık üretim trendinin eğiminde önemli bir azalma beklenmemelidir. Çünkü bir yandan verim artışı, bir yandan da henüz verime başlamamış ya da tam verime geçmemiş genç bahçelerin artan verimleri, üretim artışını bir süre daha sürdüreceği olmalıdır.

Üçüncü neden ise, 1990'lı yılların ortalarında başlatılan yoğun gübre kullanım kampanyasıdır. Eski dönemlere göre gübreleme, ilaçlama gibi bakım tekniğindeki gelişmeler birim alandan elde edilen ürünü artırmıştır.

Çizelge 4.2.2.1'de görüldüğü üzere 2001–2007 döneminde I. Standart Bölge toplam fındık üretiminin yedi yıllık ortalama üzerinden % 68'sini gerçekleştirirken; aynı dönemde II. Standart Bölge % 32'ini gerçekleştirmiştir. I. Standart Bölgenin üretimdeki payında gerileme olurken, II. Standart Bölgenin üretimdeki payı artmıştır. Bu durum fındık üretim alanlarındaki yaşanan olguyla paralellik göstermektedir. I. Standart Bölge eskiden beri fındık üretiminin hem mutlak hem de nispi olarak çoğunluğunu gerçekleştirmektedir. Ancak II. Standart Bölge'deki üretim alanlarının çok hızlı artması sonuçta II. Standart Bölge'nin üretim miktarının, toplam üretim içindeki nispi payını artırmıştır.

Çizelge-4.2.2.1.Türkiye’de Fındık Üretim Miktarlarının Bölgeler İtibariyle Gelişimi (Ton /Kab)

İLLER	2001 ÜRÜNÜ	2002 ÜRÜNÜ	2003 ÜRÜNÜ	2004 ÜRÜNÜ	2005 ÜRÜNÜ	2006 ÜRÜNÜ	2007* ÜRÜNÜ
GİRESUN	128.147	113.943	76.404	11.480	81.305,00	86.723,00	64.131,00
ORDU	195.262	166.031	138.552	54.170	172.128,00	188.060,00	140.300,00
SAMSUN	72.194	58.489	47.180	16.292	65.034,00	79.312,00	37.714,00
TRABZON	65.000	56.523	42.170	14.586	47.863,00	55.006,00	42.491,60
SİNOP	634	781	740	656	1.295,00	-	1.757,50
RİZE	1.015	1.570	660	336	910,00	1.415,00	1.322,00
ARTVİN	4.916,28	3.864,50	4.866,08	3.283	6.450,00	7.240,00	7.821,00
TOPLAM/ I.BÖLGE	467.168	401.202	310.572	100.803	374.985	417.756	295.537
DÜZCE	72.380	60.008	55.119	76.693	76.693,00	78.416,00	71.213,00
SAKARYA	117.942	121.979	75.723	119.545	62.682,00	113.988,00	88.245,00
ZONGULDAK	11.070	17.000	15.500	20.934	18.444,00	-	21.457,00
KOCAELİ	8.951	9.151	4.857	8.749	11.457,68	-	14.659,00
KASTAMONU	3.121	3.220	1.978	1.398	1.972,00	5.895,00	4.519,00
BARTIN	1.922	1.729,80	1.695,80	1.834	1.586,20	-	3.082,30
DİĞER	-	-	-	-	-	33.945,00	-
TOPLAM/II.BÖLGE	215.386	213.088	154.873	229.153	172.835	232.244	203.175
G.TOPLAM	682.554	614.290	465.445	329.956	547.820	650.000	498.712

*Kaynak: İl Tarım Müdürlüğü;Bilgi İşlem/ Giresun (Haziran, 2007)

I.Bölge: Orta-doğu Karadeniz

II. Bölge: Batı Karadeniz

<http://www.fiskobirlik.org.tr>

4.2.3. Dünyada fındık üretimi ve alanları

Kuzey yarımkürenin ılıman iklim kuşağında hemen her bölgede üretilebilen fındığın kültür türleri Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Ukrayna, Portekiz, Romanya, İngiltere, Fransa, Polonya, Yunanistan, İran ve Çin’de yetiştirilmektedir. Ancak dünyada en önemli fındık dikim bölgeleri 1995-2007 dönemleri arasında Türkiye, İtalya, İspanya ve ABD’dir.

Çizelge-4.2.3.1’de Dünya fındık üretim alanlarındaki gelişmeler gösterilmiştir. Bu tabloda ekonomik anlamda fındık üreten ülkeler dikkate alınmıştır. 1995 yılı itibariyle, Türkiye 500.000 hektar ve % 83’lük payla en fazla fındık üretim alanına sahip ülke durumundadır. İkinci sırada 68.692 hektar ve % 11’lik payla İtalya yer almaktadır. İtalya’yı 22.158 hektar ve % 4’lük payla İspanya izlerken son sırada 11.320 hektar ve % 2’lik payla ABD yer almaktadır.

Türkiye’de fındık üretim alanlarının % 97’si Karadeniz kıyı şeridinde yayılmış durumdadır. İtalya’da fındık üretim alanlarının % 91’i Campania bölgesi (Napoli, Avellino, Salerno) ve Sicilya Adası’nda, % 7’si Orta İtalya’da, % 2’si de Kuzey İtalya’da bulunmaktadır. ABD’de fındık üretim alanları iklimin daha ılıman ve yağışlı olduğu kuzey batıda, Büyük Okyanus kıyısındaki Oregon ve Washington eyaletlerine yayılmıştır. Üretim alanlarının % 92’si Oregon, % 8’i ise Washington eyaletinde bulunmaktadır. İspanya’da ise üretim alanlarının % 90’ı kuzeydoğuda Aregon bölgesinde % 8’i de Asturia bölgesinde bulunmaktadır (Berber 1996).

Çizelge 4.2.3.1. Dünya’da Fındık Üreticisi Ülkelerin Üretim Alanları (Ha.)

Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	ABD	TOPLAM
1995	500.000	68.692	22.158	11.320	602.170
1996	525.000	68.920	21.997	11.570	627.487
1997	525.000	69.669	22.000	11.740	628.409
1998	540.000	68.848	21.500	11.950	642.298
1999	540.000	68.740	28.000	11.972	648.712
2000	544.000	68.185	28.000	8.000	648.185
2001	548.000	68.185	21.000	8.000	645.185
2002	550.000	68.225	21.780	8.550	648.555
2003	563.000	68.400	22.250	8.900	662.550
2004	572.000	68.500	22.300	9.000	671.800
2005	584.000	69.000	22.300	9.500	684.800

Kaynak:Fındık İhracatçılar Birliği <http://www.kib.org.tr> (24.09.2006).

1960–1996 döneminde Türkiye’de üretim alanları % 129’lik artışla 229.000 hektardan 525.000 hektara ulaşmıştır. ABD’de ise artış oranı % 131 olmuş, üretim alanları 5.000 hektardan 11.570 hektara ulaşmıştır. İtalya’da üretim alanları % 95 oranında artış göstererek 35.000 hektardan 68.920 hektara ulaşmıştır. İspanya’da ise üretim alanları % 30’luk artışla 20.000 hektardan 21.920 hektara ulaşmıştır. Görüldüğü gibi İtalya ve İspanya’daki üretim alanlarındaki artışlar diğerlerine oranla düşük gerçekleşmiştir.

1996–2005 döneminde Türkiye’de üretim alanları % 111’lik artışla 525.000 hektardan 584.000 hektara ulaşmıştır. İspanya’da ise % 13 artış ile üretim 21997 hektardan 22.250 hektara ulaşmıştır. İtalya’da üretimde % 9,3 oranında azalış olup üretim 68.920 hektardan 68.225 hektara düşmüştür. ABD’de üretimdeki azalış oranı ise % 8,2 olup üretim alanları 11570 hektardan 9.000 hektara düşmüştür.

4.2.4. Dünyada Fındık Üretim Miktarları

Dünyada fındık bütün kıtalarda yetiştirilmekle birlikte üretimin en fazla olduğu yer Asya kıtasıdır (Kuzey Anadolu Bölgesi). Dünyada fındık üreticisi ülkeler olarak Türkiye başta olmak üzere İtalya, İspanya ve ABD sayılabilir.

Dünya fındık üretimi 1994 yılında 800.469 ton dolayında iken %7,8 oranında bir artış göstererek 2006 yılında 863.000 ton düzeyinde gerçekleşmiştir. Dünyada fındık üreticisi ülkeler içinde en kaliteli fındığı yetiştiren Türkiye 1994–2006 döneminde ortalama 536.000 ton’luk üretimiyle dünya üretiminin yaklaşık %75–80 kısmını sağlamaktadır. Diğer ülkelerin aynı dönem ortalamalarına göre payları ise İtalya % 13,9, İspanya % 2.78, ABD % 3.36 ve diğer ülkeler % 4.63 düzeyindedir.

Tablodaki ülkelerin dışında fındık üreten ülkeler arasında İran 22.000 ton, Fransa 10.000 ton ve Yunanistan 5.000 ton gelmektedir. 2004 yılı üretim miktarının düşük oluşunun nedeni, o yıl yaşanan olumsuz hava koşullarının etkisidir.

Fındık üreticisi ülkeler arasında en fazla üretim alanı ve üretim miktarına sahip olan Türkiye, bu üstünlüğünü verimlilik konusunda gösterememektedir. Ancak 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de, birim araziden elde edilen fındık miktarlarında önemli artışlar sağlanmıştır. Bu artışın ana nedenleri arasında alışılmış dikim ve yetiştirme tekniğinden vazgeçilerek modern zirai yöntemlerin (bahçe tesis etme, budama, seyreltme, ilaçlama, gübreleme vb.) uygulamasına geçilmesi ve yeni tesis edilen bahçelerin (özellikle II. Standart Bölgede) verimi yüksek olan düztaban arazilere yayılması gösterilebilir.

Çizelge 4.2.4.1. Yıllar İtibariyle Dünya’da Fındık Üreticisi Ülkelerin Üretim Miktarları (Ton/Kabuklu)

Dünya Kabuklu Fındık Üretimi						
(Ton)						
Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	ABD	Diğer	Toplam
1994	600.000	118.000	24.000	21.000	37.496	800.469
1995	435.000	125.000	14.800	38.800	37.622	651.222
1996	464.000	115.000	6.500	18.900	40.051	644.451
1997	470.000	90.000	25.000	35.000	42.740	662.740
1998	582.000	110.000	15.000	18.000	44.915	796.915
1999	546.000	100.000	35.000	35.000	45.157	761.157
2000	475.000	90.000	15.000	18.000	35.000	633.000
2001	705.000	115.000	25.000	40.000	30.000	915.000
2002	620.000	100.000	20.000	15.000	30.000	785.000
2003	450.000	80.000	20.000	45.000	25.000	620.000
2004	360.000	100.000	25.000	30.000	25.000	540.000
2005	600.000	70.000	20.000	25.000	30.000	745.000
2006*	650.000	120.000	24.000	29.000	40.000	863.000

*2006 yılı ürünü ihracatı devam ettiğinden üretim miktarı tahminidir.

Kaynak: Gill and Duffus Edible Nut Market Repots No:133, DİE,TKB,FAO, ve Fiskobirlik (Ekim,2006)

Arazi verimliliği bakımından Türkiye, 1980 yılından itibaren küçük oranlı artışlar sağlamıştır. I. Standart Bölgedeki verimlilik artışları II. Standart Bölgeye oranla daha düşük düzeylerde kalmıştır. Bunun en önemli iki nedeni, II. Standart Bölgedeki bahçelerin genç oluşu ve üretimin verimli taban arazilerde modern zirai tekniklerin kullanılarak gerçekleştirilmesidir.

Bunların yanı sıra özellikle 1985 yılından itibaren üreticiye kredi, gübre, ilaç, araç ve gereç konularında verilen sübvansiyonların etkisiyle girdi kullanımında artışlar sağlanmıştır. Üretim miktarlarındaki artışın tamamı verimlilikten değil, üretim alanlarındaki artıştan da kaynaklanmaktadır.

Türkiye’deki arazi verimliliğinin değerlendirmeye tabi tutulabilmesi için verimlilik rakamlarıyla diğer fındık üreticisi ülkelerin rakamları karşılaştırıldığında İtalya ve ABD verimlilik konusunda Türkiye’den ileridedir. Bu ülkelerde verimliliğin yüksek olmasının nedenleri arasında öncelikle modern tarımsal yöntemlerin ileri derecede uygulanıyor olmasını, en uygun üretim alanlarının ve en uygun çeşitlerin belirlenmiş olmasını vurgulamak gerekir.

ABD ve İtalya ile karşılaştırılınca, son yıllarda ulaşılmış olduğumuz verim düzeyinin de yetersiz kaldığı ve verim düşüklüğünün hala temel sorunlarımızdan biri olarak süregeldiği gözlenmektedir. Ancak, ilk bakışta büyük bir dezavantaj gibi görünen bu durum, aynı zamanda yüzde yüze yakın bir verim artış potansiyeline sahip olduğumuzu da göstermektedir. Bugüne kadar daha çok alan genişlemesi şeklinde gelişen fındık üretim artışları artık özellikle verimin yükseltilmesi şekline dönüştürülmeli, sahip olduğumuz bu büyük potansiyel değerlendirilmeli ve bu amaçla üretici, verim artışını sağlayıcı yöntemlerle desteklenmelidir. Ayrıca, ABD, İtalya ve İspanya gibi başlıca üretici ülkelerde, fındığın üretim, verim ve kalitesinin yükseltilmesi konularında izlenen tutumların ve yapılmakta olan çalışmaların izlenmesi ve değerlendirilmesi hem fındığın geleceği hakkında fikir edinmemize ve hem de üretim politikamızın yönlendirilmesine yardımcı olabilir.

4.3. Türkiye’de ve Dünyada Fındık Tüketimi

Fındık, dünyada en çok tüketilen kuru meyvelerden biri olma özelliğini asırlardır korumaktadır. Dünyada sert kabuklu kuru meyveler arasında kullanım oranı % 35 civarındadır. Fındığı % 28 ile badem, % 18 ile Cashew, % 11 ile ceviz, % 5 ile Brazil Nut % 2 ile antep fıstığı ve % 1 ile Pecan takip etmektedir (Öktem 1998).

Fındık, dış kabuğundan ayrılarak iç olarak tüketilir. Fındığın dışını kaplayan bu kabuk yaklaşık olarak meyve ağırlığının % 50-57’sini oluşturur. Bu nedenle tüketim miktarları ele alınırken üretimde olduğu gibi kabuklu miktarlar değil, iç fındık olarak tüketim miktarları verilmiştir.

Fındık, çalışmanın önceki bölümlerinde ortaya konulduğu gibi çerez olarak tüketilmesinin yanı sıra çeşitli işlemlere tabi tutularak kavrulmuş fındık, kıyılmış fındık, fındık ezmesi gibi türevler halinde tüketilebilir.

Fındığın endüstrideki tüketimine bakıldığında, gıda sanayinde, özellikle çikolata, şekerleme, bisküvi, tatlı ve dondurma imalatında geniş ölçüde kullanıldığı görülmektedir. Fındık tüketiminde, kullanılma oranlarına baktığımızda, dünya genelinde % 70 çikolata sanayinde, % 25 pasta, bisküvi ve şekerleme sanayinde değerlendirilmektedir. Çerezlik olarak tüketim oranı % 5 civarındadır (Akdağ 1994).

Ülkemizde kişi başına fındık tüketimi oldukça azdır. Bunun başlıca nedenleri ikame ürünlerinin çokluğu ve tüketimi zorunlu bir gıda maddesi olmamasıdır. Ülkemizde kişi başına fındık tüketimi 1 kg.’ın altındadır. Bugün üretilen fındığın sadece % 10’unu içte tüketilmektedir. Fındığın ülkemizdeki en önemli tüketim merkezleri büyük şehirlerimizdir.

Tüketimin fazla olduğu iller; İstanbul, İzmir, Ankara ve Adana illeridir. Bu illeri Konya, Gaziantep ve Erzurum ili izlemektedir (Akdağ 1994).

Çizelge-4.3.2’de 1994–2007 yılları arasındaki rakamlara bakıldığında Dünya’daki iç fındık tüketimi 1994 yılında 249.940 ton iken, 2007 yılı tahmini oranı 374.000 ton iç fındıktır. Türkiye iç fındık tüketim sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’yi İtalya, ABD ve İspanya izlemektedir.

Görüldüğü gibi dünyada fındık tüketim miktarı artmaktadır. Burada toplam tüketim miktarı üretici ülkelerin tüketimleri ile ihracatları toplamından oluştuğundan üretici ülkelerin ihracat miktarları tüketim rakamlarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Toplam tüketimdeki dalgalanmalar üretici ülkelerin iç tüketimlerinden ziyade ihraç ettikleri miktarlardaki oynamalardan meydana gelmektedir. Dolayısıyla üretim miktarı ve fiyatlar da tüketim üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Çizelge-4.3.1. Türkiye’de Yıllar İtibarıyla Fındık Tüketimi (Ton/İç)

YILLAR	TÜKETİM
1994	30.000
1995	30.000
1996	30.000
1997	30.000
1998	30.000
1999	35.000
2000	35.000
2001	40.000
2002	40.000
2003	35.000
2004	30.000
2005	40.000
2006	50.000
2007*	50.000

Kaynak: Bilgi İşlem (Kasım, 2007) <http://www.fiskobirlik.org.tr>

**Çizelge–4.3.2.Dünya’da Yıllar İtibarıyla Fındık Tüketimi
(Ton/İç)**

YILLAR	TÜKETİM
1994	249.940
1995	332.367
1996	320.650
1997	324.172
1998	330.543
1999	355.000
2000	350.000
2001	373.000
2002	370.000
2003	349.000
2004	327.000
2005	344.250
2006	360.000
2007*	374.000

Tahmini :Türkiye / İtalya / ABD / İspanya toplamı alınmıştır.

Kaynak: (Kasım, 2007)

<http://www.fiskobirlik.org.tr>

<http://www.kib.org.tr> (Kasım, 2007)

Fındık tüketimini etkileyen en önemli faktör çikolata sanayinde girdi olarak kullanılan hammadde fiyatlarıdır. Başlıca ithalatçı ülkelerin çikolata sanayileri, ithalata konu olan fındık miktarının % 70’ini kullanmaktadır. Çikolata üretiminde kullanılan diğer hammaddelerin fiyatlarındaki değişim, bu sanayinin kullandığı fındık miktarını doğrudan etkilemektedir.

Fındık, un, şeker, yağ gibi zorunlu gıda maddelerinden değildir. Dolayısıyla talep esnekliğinin yüksek olması, yani fiyat hareketleri karşısında büyük ölçüde etkilenmesi beklenir.

Uygulamada görülen ise bundan biraz farklıdır. Fındık fiyatlarının önemli oranda düşmesi, fındığın talep esnekliğini dikkate değer ölçüde artırmamaktadır. Fındık fiyatlarındaki yükselmeler de, aynı şekilde talebin artmasını etkilememektedir. Fındığın % 70’i çikolata imalatında girdi olarak kullanılmaktadır. Fındığı kullanan sanayinin teknolojisi fındık kullanımına göre geliştirilmiştir. Başka bir girdinin kullanımı kısa dönemde zordur. Fındık kullanan sanayinin kapasitesi bellidir, pek fazla değişmez. Buna karşılık, fiyatların sürekli

şekilde yüksek kalması halinde, ikame mallarına yönelme olabilir. Bu durumda, badem ve ceviz gibi ürünler zamanla fındığın yerini alabilir (Dikmen 1990).

Fındık tüketimi sanayileşmiş ülkelerde, sanayileşmemiş ülkelere oranla çok daha yüksektir. Dünya fındık tüketimi; dünya fındık üretimi ile doğru ve fındık fiyatlarıyla ters orantılı olarak dalgalanma göstermektedir. Yani üretim arttıkça fiyatlar düşmekte, tüketim artmaktadır. Sert kabuklu meyveler içerisinde fındık % 35'lik tüketim oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Ancak dünya fındık tüketiminin çok fazla artış gösterdiğini söylemek zordur. Bunun nedenlerinden biri de, başlıca fındık tüketicisi ülkelerin nüfuslarının fazla artmaması hatta aynı kalmasıdır.

Kişi başına fındık tüketimlerine göre en önemli fındık tüketicisi ülkeler; İsviçre, Almanya, Avusturya, İsveç, Belçika, Lüksemburg, Norveç ve Danimarka'dır. Miktar olarak Dünya fındık tüketiminin %95'inden fazlası Avrupa ülkelerince gerçekleştirilmektedir.

4.4. Fındık İç ve Dış Tüketimini Arttırmak İçin İzlenmesi Gereken Politikalar

Gerek iç ve gerekse dış pazarlarda fındık işlendikten sonra, bir nihai ürünün içinde tüketildiğine göre, iç pazarda üretimin ve tüketimin dengesinin sağlanabilmesi ve tüketim miktarının artırılabilmesi için, yeni ürünler geliştirilmesi ve pazarlanması çalışmalarına ağırlık vermek, en gerçekçi çalışma tarzı olacaktır.

İç pazarlarda yeni ürünler geliştirmek, sınaî yatırımlar ile mümkündür. Sınaî yatırımlar için ise girişimcinin yeterli bir teşvik görmesi ve sistemin uygun bir istikrar içinde bulunması gereklidir. Ülkemizde uygulanan fındık politikası, yeni ürünler üretilmesi, pazarlama çalışmaları yapılması gibi gayretleri teşvike yeterli olmamıştır. Mevzuat, girişimciye yardımcı olamamış, devamlı engeller getirmiştir. Örneğin iç pazarda üretilen fındık sadece Fiskobirlik tarafından büyük miktarlarda alınması halinde fındıklı ürünler üretecek firmalar fındıksız kalacaktır. Çünkü Fiskobirlik'in stoklarındaki fındıklar çürüse de, yağlığa da verilse, iç piyasa için ürünler üreten sanayiye hammadde olarak verilmemektedir. Fındık ürününün, genelde ihracata yönelik bir hammadde olması nedeniyle, devletin fındık ihracatı ile ilgili olarak aldığı isabetsiz kararları, fındık piyasalarına bir istikrarsızlık getirmektedir. Sadece Fiskobirlik tarafından alımların yapılması fiyat konusunda çiftçileri memnun etmemiştir. Ödemelerde devlet desteği az olduğu için aksamalar yaşanmış, alınan ürünler ihraç edilmek istendiğinde de devletin fazla fiyat istemesinden ötürü yeterli oranda ihraç yapılamamıştır. Bu istikrarsızlık, iç pazar için yapılan üretimde de etkili olmaktadır. Bu alanda da ihtiyaç duyulan en önemli unsurlardan biri istikrarlı olunmasıdır.

İç pazarda fındık tüketiminin artırılması için yapılması gerekli çalışmaların başında, ürününde fındık hammaddesini kullanan sanayicilere destek olunması ve bunların teşvik edilmesi gelmektedir. Bu sanayinin ihtiyaç duyduğu güven ve istikrarın mutlaka sağlanması gereklidir. Ayrıca iç pazarlarda da fındıklı ürünlerin tüketiminin teşvik edilmesi, reklâm ve diğer tanıtma çalışmalarında devletin sanayicilere destek olması, çözüm için olumlu katkılar getirecektir. Yeni ürünler üretimi, ürünlerin depolanması, ambalajlanması gibi konularda uluslararası yöntem ve teknolojilerin araştırılması konusunda devletin, bu alanda kurulmuş araştırma enstitülerine mali destek sağlanması uygun olacaktır.

Dış pazarlardaki fındık tüketimi, üretimin tamamından az olmakta ve bu nedenle de genellikle en büyük üretici ülke olarak Türkiye'nin elinde stok kalarak, yıldan yıla devretmektedir. Klasik pazarlarda fındık, kurulu sanayilerde üretilmekte olan fındıklı ürünlerin içinde hammadde olarak kullanılmakta ve bu tüketim miktarı, ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak zaman içinde çok büyük artışlar gösterememekte ve bazı yıllarda da azalabilmektedir.

Bu pazarlarda tüketimi etkileyen bir diğer faktör de, çikolata üretiminde mukayeseli hammadde fiyatlarının durumudur. Fındık tüketiminin % 70'inin çikolatalar ile olduğu bilindiğinden, çikolata maliyetine giren diğer hammaddelerin fiyatlarındaki değişimler, çikolata üretimindeki hammaddelerin oransal yapısını değiştirebilmekte yani ucuz hammaddenin daha bol, pahalı olanının daha az kullanılmasına neden olabilmektedir.

Mevcut pazarlarda fındık tüketimini muhafaza etmek veya artırabilmek için gerekli en önemli unsur istikrarlı davranmaktır. Fındığın bugünkü spekülâtif yapısının yavaş yavaş istikrara dönüştürülmesi, mevcut dış pazarlardaki tüketimi muhafaza ve genişletmek için gereklidir. İç pazarda olduğu gibi, dış pazarlarda da fındığın daha fazla tüketiminin sağlanabilmesi için yeni ürünlerin üretiminde fındık kullanılmasının sağlanması gerekecektir. Bu nedenle dış ülkelerde fındık kullanan sanayilerin ihtiyaç duyduğu istikrarlı olarak kalite unsurlarının sağlanması gerekmektedir.

Gerek iç ve gerekse dış pazarlarda, fındık tüketiminin artırılması için başlangıçta, yapılacak çalışmaların finansmanı için bir kaynak bulunması gerekmektedir. Bu tür çalışmalar için iki kaynaktan yararlanılabilir. Bu kaynaklar; fındık ihracatından sağlanan fonlar ve devreden stoklardan sağlanacak gelirlerdir.

4.5. Fındıkta Destekleme Politikaları ve Fiskobirlik'in Önemi

4.5.1. Üreticiyi destekleyici politikalar

Fındık üretimi, diğer tarım ürünlerinde de olduğu gibi geniş ölçüde iklim şartlarının etkisi altındadır. Bu sebeple fındık üretimi miktarlarında (rekolte) yıldan yıla dalgalanmalar

olmakta ve fiyat istikrarsızlıkları ortaya çıkmaktadır. Devlet bu durumda üreticiyi aşırı fiyat istikrarsızlıklarına karşı korumak amacıyla fındık fiyatlarına müdahale etmektedir.

Fındık rekoltesinin yüksek olduğu yıllarda fındık arzı, talebi aşmakta ve fiyatlarda büyük dalgalanmalar olmaktadır. Arzın talebi aştığı yıllarda pek tabii olarak stoklar oluşmakta ve bu biriken stoklar üreticileri zor durumlara düşürmektedir. Piyasadaki fiyat dalgalanmalarını önlemek için devlet arzın talebi aştığı dönemlerde satın alarak stokladığı fındığı, kıt ürün yıllarında piyasaya arz ederek fiyat dalgalanmalarını büyük ölçüde etkileyebilmektedir.

Fındık, özellikle I. Standart Bölge’de yani Doğu Karadeniz’de fındık üreticilerinin önemli geçim kaynaklarındanır. Fındık üreticilerinin büyük çoğunluğunun ekonomik durumları zayıftır. Fındık piyasasına yapılan müdahalenin amacı sadece ekonomik olmayıp, sosyal nedenlere de dayanmaktadır.

1960’lı yılların başından itibaren sorun olmaya başlayan üretim-tüketim dengesizliği, fındık dikim alanlarının sınırlanması konusunu ve üreticinin devletçe desteklenmesini gündeme getirmiştir. Böylece fındık üreticisi 1964 yılından itibaren devlet tarafından destekleme kapsamına alınmış ve her yıl belirlenen fiyatlarla, kar ve zararı devlet hazinesine ait olmak üzere Fiskobirlik’e alım yaptırılmıştır.

Piyasadaki fındık fiyatı ise, destekleme taban fiyatlarına, ödeme şekillerine ve ithalatçıların taleplerinde meydana gelen değişmelere bağlı olarak oluşmaktadır. Devlet tarafından belirlenen fındık taban fiyatlarının en erken haziran ayında duyurulması piyasalardaki uyarlanmaları hızlandıracak ve hem üreticilere, hem de alıcılara faydalı olacaktır. Fındık üreticileri hem piyasa fiyatı ile hem destekleme fiyatlarıyla karşı karşıyadırlar. Rekoltenin yüksek olduğu yıllarda belirli bir fiyat üzerinden destekleme alımlarına geçmekle fındık fiyatlarındaki ve üretici gelirlerindeki muhtemel azalmalar önenebilecektir. Kıt ürün yıllarında ise stoklar piyasaya sürülebilecek ve üretici gelirlerinde istikrar sağlanacaktır.

Tarım ürünlerinin çoğunda olduğu gibi fındıkta da verimlilik artışı sağlanamadığı sürece destekleme alım fiyatlarındaki artışlar enflasyonist ortamda üreticilerin refahı üzerinde olumlu etki yapamamaktadır. Destekleme alım fiyatı artışlarının üretici gelirlerini artırıcı yöndeki etkisi fiyatlar genel seviyesinin ve girdi fiyatlarının yükselmesi nedeniyle azalmaktadır. Bunun sonucunda destekleme alım fiyatlarında yeniden artış zorunluluğu ortaya çıkmakta ve kısır döngü içine girilmektedir (Berber 2004).

Çizelge-4.5.1.1. Yıllar İtibariyle Maliyet ve Fiyatların Karşılaştırılması (YTL)

YILLAR	MALİYET	FİYAT
1997	0.27	0.40
1998	0.55	0.67
1999	0.77	1.02
2000	1.08	1.10
2001	1.61	1.53
2002	2.04	1.61
2003	2.60	2.50
2004	3.69	5.05
2005	4,30	7,05
2006	3,40	4,00
2007	4,59	5,15 GİRESUN - 5,00 LEVANT

Kaynak: (Haziran, 2007). <http://www.fiskobirlik.org.tr>

2005 yılında fındığa verilen 7.05 YTL'lik fiyat Fiskobirlik'in, 2006 yılındaki 4.00 YTL fiyat Toprak Mahsulleri Ofisi'nin (TMO) vermiş olduğu fiyattır.

Fındık üreticilerinin refah düzeylerini artırmak amacıyla destekleme alım fiyatlarının artırılması, üreticilerin reel gelirlerinde dolayısıyla refah düzeylerinde önemli bir artış sağlayamamıştır. Bunun en önemli nedeni, üretimin verim yükseltilmesi yoluyla değilde üretim alanlarının genişletilmesi yoluyla artmasıdır. Fındık üreticilerinin refah düzeyinin artması verimliliğin yükselmesine bağlıdır. Bu durumda, destekleme alım fiyatlarının yüksek tutulmasından çok üreticilerin ucuz girdi temini yoluyla desteklenmesi amaca ulaşmada daha etkili bir yol olabilir. Çünkü geliri artan üreticiler gelirlerini verimi artırıcı yönde kullanmamakta, bunun yerine daha önceden karşılayamadıkları ihtiyaçlarını giderme yolunu seçmektedirler. Bu düşüncenin verim üzerindeki olumsuz etkileri ucuz girdi sağlamak suretiyle kısmen azaltılabilir.

Fındık üreticilerine hem pazar ve hem de belli bir pazar fiyatı garantisi sağlayan destekleme alımlarının sürdürülmesi gereklidir. Ancak bu desteklemenin temel amacı ve yönü, birim alandan elde edilen verimin ve ürünün kalitesinin yükseltilmesi olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için gerekli girdiler, örneğin gübre, ilaç, araç ve gereçler üreticilere zamanında, yeteri miktarlarda, en yakın yerlerde ve en uygun fiyatlarla sağlanmalı, ayrıca, meyilli arazilerdeki bahçelere ve küçük işletmelere, indirimli fiyatlarla veya kredi ile verilmelidir. Bunlara ilaveten, bu girdilerin ve yeni tekniklerin etkin, en verimli kullanma yöntemleri, üreticilere, bahçelerde yapılan uygulamalarla, gösterilerek öğretilmelidir.

Fındık, genel anlamda bir ihraç ürünüdür. Destekleyici kuruluşlar, destekleme amacıyla satın aldıkları fındıkları ihraç etmek zorundadırlar. İhracatta ise kaliteli fındığın önemli bir yeri vardır. Destekleyici kuruluşlar fındık alımlarını yaparlarken kaliteye göre fiyat vermelidirler. Bu uygulamaya başlamadan önce üreticilere gerekli duyurular yapılmalıdır. Kaliteli ürün yetiştiren üreticinin daima yanında olunmalıdır. Böylece üretici kaliteli çeşitleri yetiştirmeye yönelecektir. Yine bu durumda, en son tarımsal üretim teknikleri uygulamaya girecektir. Kaliteli fındık çeşitleri fidanlarının (köken) çoğaltılması, kaliteli, yüksek verimli ve kontrollü fidan üretimi, günümüzün ve geleceğin en önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır.

4.5.2. İhracatçıyı destekleyici politikalar

Fındık ihracatçısının desteklenmesinde, ihracat kredisinin sınırları ve faiz oranları her zaman tartışma konusu olmuştur ve olmaya devam edecektir. Çünkü bunları, daha çok, genel ekonomi politikaları ve öncelikleri belirlemektedir. Durum böyle olunca, sınırlı olan devlet imkânlarının ihracatçıya tahsisindeki düzey ve dengenin ihracatçı lehine büyük bir dikkatle belirlenmesi gerekmektedir.

Fındık ihracatçısının sermaye birikimi ve öz kaynakları genellikle sınırlıdır. Fındık ise büyük sermaye isteyen bir üründür. Bunun sonucu olarak, ihracatçıların, büyük miktarlardaki dış satımlarının finansmanı güçleşmektedir. Bunu ihracatçıların yüksek faizli ve sınırlı kredilerle gerçekleştirmeleri zor olmaktadır. İhracatçıdan alınmakta olan fiyat istikrar primi ile oluşan fon, bir çeşit destekleme fonu gibi işlerlik kazanmalıdır. Yeni ve ihracat potansiyeli olan pazarlarda, pazar araştırmaları yapan ihracatçıların masraflarına devlet bu fonla iştirak etmelidir (Sabır 2000).

İhracatçıların dış pazarlarda pazarlama şirketleri kurmaları, temsilcilik açmaları, reklâm ve pazar araştırmaları yapmaları gibi çalışmalar devlet tarafından desteklenmeli ve her türlü idari ve mali kolaylıklar tanınmalıdır. İhracatçıların çoğunun gerekli bilgi ve eleman konusunda sıkıntılı ve yetersiz olduğu bir gerçektir. İhracatçılara gerekli olan elemanların yetiştirilmesi için üniversitelerin ilgili fakülte veya yüksek okullarında konuyla ilgili eğitim verilebilir.

4.5.3. Sanayiciyi destekleyici politikalar

Fındık işleme sanayi, sektör olarak kurutulmuş kabuklu fındığı hammadde olarak kullanan bir daldır. Kabuklu fındığın kırılarak iç fındık haline getirilmesi, iç fındıktan, daha ileri derecede işlem görmüş ürünler üretilmesi, bu sektörün kapsamına girmektedir.

Dünya gıda sanayii, kuru meyve tüketimini, özellikle fındık ve bademi, insan sağlığı açısından birinci plana çıkarmış, direkt tüketimin payı giderek azalmıştır. Gıda sanayiinde fındığa olan talebin giderek arttığı bir gerçektir. Türkiye bu alandaki haklı ve etkin yerini alabilmek için gerekli girişimlerde bulunması gerekmektedir.

Avrupalı gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeleri sürecektir, diğer zengin ülkeler (Japonya, Avustralya vb.) zamanla fındığı tanıyacak, gelişmekte olan ülkelerin hayat standartları yükselecek ve bunların sonucu olarak dünya fındık tüketimi artmaya devam edecektir. İşte bu nedenlerle, Fiskobirliğin ve sanayicinin desteklenmesi konusu üzerinde özellikle durulması gereken konulardan biridir. İhracatın önemli ölçüde arttırılabilmesi, her iki halde de, fındığın yarı mamul olarak ihracı yanında, ileri derecede işlenip paketlenerek nihai tüketiciye arz edilebilecek markalı ürün şekline dönüştürülmesine bağlıdır.

Başka bir deyişle, gerek iç gerekse dış piyasalarda yarı mamule ve imkân nispetinde nihai mamule doğru gitmek, fındığı bir sanayi mamulü halinde arz etmek gerekmektedir. Bütün bunlar ise fındık kullanan sanayiinin desteklenerek, geliştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

Sanayi ise bir taraftan fiyat istikrarına, diğer taraftan geniş bir tanıtma desteğine muhtaçtır. Halbuki, Türkiye’de fındık hala spekülasyon konusudur. Fiyat istikrarı yoktur. Fındık sanayii, özellikle dış piyasalara yönelik uzun vadeli üretim ve sürüm planlaması yapacak durumda değildir. Her şeyden önce fındığın bir sanayi hammaddesi için gereken fiyat istikrarına kavuşturulması lazımdır. Sanayicinin ürün tanıtım harcamalarından bir kısmının üstlenilmesi ve yeni piyasalara girme gayretlerinin çeşitli teşvik ve destekleme tedbirleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu desteginde Fon’da biriken kaynaklardan karşılanabileceği düşünülebilir. Ancak fındıktan alınan Fon fındığa harcanmamakta, ilgisi olmayan alanlarda kullanılmaktadır.

Stokların artmakta olduğu bir dönemde, bu stoklardan kaynaklanan fiyat baskılarından ve yüksek faiz yüklerinden kurtulmanın ve ihracata işlerlik kazandırmanın, en sağlıklı yöntemlerinden biri, fındığı işlenmiş olarak, mamul madde olarak ihraç etmektir. Bu nedenlerle, yeni kurulacak, büyük kapasiteli fındık işleme tesisleri ve kapasite ve teknolojilerini geliştirmek isteyen eski tesisler, teşvik kredileri ve diğer teşvik tedbirleriyle mutlaka desteklenmelidir. Mesela Fon’da biriken kaynaklar bu yatırımlara kanalize edilebilmelidir.

Fındık üretiminin yoğun olduğu ve nüfusun çoğunun tek geçim kaynağının fındık olduğu Ordu, Giresun ve Trabzon illeri kalkınmada öncelikli iller kapsamına alındığından bu illerde fındık sanayiini geliştirici yatırımlar beklenmektedir. Dolayısıyla yatırımcıların

bölgenin ürününü değerlendirmek bakımından fındığa yönelik yatırımlar yapmaları bölge ekonomisine olumlu katkılarda bulunacaktır. Bilindiği gibi, son yıllarda dünyanın birçok tanınmış markaları, çeşitli ürünleri ile ülkemize gelmekte ve rekabetleriyle yerli fındık sanayisini yüksek teknoloji ürünler üretmeye zorlamaktadırlar. İşte bu safhada yüksek üretim teknolojisi geliştirmek veya ithal etmek sorunu ile karşı karşıya gelinmektedir. Bu durumda devletin gerekli kolaylıkları göstermesi gerekmektedir. Hal böyle olunca, iç pazar için üretilen ürün, piyasa şartlarının etkisi ile aynı zamanda dünya ölçülerine, dolayısıyla ihracata uygun ürün haline gelmektedir.

4.5.4. Fiskobirlik'in Kapasitesi

1938 yılında kurulan Fiskobirlik, ortak ve ortak dışı fındık üreticilerinin ürünlerini alıp işleyerek iç ve dış piyasalarda değerlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu piyasalarda fiyat yönünden düzenleyici bir rol oynamaktadır.

Fiskobirlik, İstanbul'dan Artvin'e kadar 51 kooperatife bağlı 233.820 bini aşkın ortağı ve bu üreticilerin sahip olduğu 669.121 hektar dolayında arazileri ile dünyanın en büyük üretici kooperatifleri arasında yer alır. Biri Entegre Tesisi bünyesinde olmak üzere 17 fındık kırma fabrikasına, yaklaşık 300 bin ton depolama kapasitesine ve günlük 645 ton iç fındık üretim proje kapasitesine sahiptir. 3000 çalışanı ve sahip olduğu Uluslararası Kalite Belgesi ISO 9002 ile sektörünün dünyadaki en büyük ve en güçlü kuruluşudur.

4.5.5. Fiskobirlik'in üretimdeki yeri

Dünya'daki fındığın % 75'ini ülkemizdeki 669.121 hektar alanda üreten 400.000'i aşkın fındık aile işletmesinden 233.820 bini aşan üretici ortağı ile Fiskobirlik sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada çok önemli bir yere sahiptir. 1964 yılından bu yana devlet adına "Fındık Destekleme Alımları" ile görevlendirilen Fiskobirlik, yaptığı alımlar ile ortak üreticilerinin olduğu kadar ortak dışı alımları da yaptığı için tüm üreticilerin güvencesi olmuştur. Fiskobirlik, hiç fındık alımı yapmasa dahi, özellikle destekleme alımları yapıldığı yıllarda üreticileri gerek pazar olarak gerekse fiyat yönünden her zaman memnun etmiştir.

Fiskobirlik, fındık üreticileri için sadece fındıklarını sattıkları bir kuruluş değildir. Fındık üreticilerine zaman zaman, Güçlendirme Kredisi veya Avans Kredisi adı altında bir kredi kaynağı; çoğu kez çeşitli araç-gereç ve tarımsal girdi temin eden bir ofis; hatta tarımsal üretim yöntemlerinin çiftçilere transferi ile de bir çeşit danışmanlık hizmeti sunmuştur.

Fiskobirlik, öncelikle ortakları hatta ortağı olmayan tüm fındık üreticilerinin, ürünlerini satacakları bir pazar olduğu gibi fiyat yönü ile de garanti verebilmekte, üreticileri

rahatlatmakta ve onların üretim yapmalarını adeta özendirilmektedir. Elbet bunun, taban arazilere fındık dikimlerinin yayılması gibi ülkemiz ekonomisine olumsuz etkileri de vardır. Ancak üretim yönünden büyük önem taşımaktadır. Fındık üretiminin yüksek olduğu yıllarda, fiyat ve alım garantisi bulunduğundan özel sektörece alınamayan ürünlerin tamamı Fiskobirlik'e kalmaktadır. Fiskobirlik alımları düşük rekolte yıllarında az, yüksek rekolte yıllarında fazla olmuştur.

1938 yılında 5 Fındık Tarım Satış Kooperatifi ile kurulan Fiskobirlik bugün ortak kooperatif sayısını 51'e çıkararak, bazı olumsuzluklara rağmen üreticilerine tarımsal yayım hizmeti götürerek üretimin artışında büyük katkılar sağlamıştır. Hatta özellikle alım kampanyalarında, sadece kooperatif merkezlerinde değil, yeni alım noktaları kurarak, alım hizmetlerini de üreticilerin ayağına kadar götürmüştür.

Fiskobirlik fındık alımlarında belli bir sistem uyguladığı için, üreticiler Fiskobirlik'e verecekleri ürünlerini buna göre hazırlamaktadırlar ki, bu da gerek çeşit karışma oranı, gerekse kurutmaya özen göstermekle, pazarlama dönemine kadar fındığın daha kaliteli olarak korunmasını sağlamış olmaktadır. Bu da işleme ve ihracatta Türk fındığına olumlu etkiler yapmaktadır. Örneğin iyi kurutulmuş fındıklarda çürük oranı azaldığı gibi, küf de engellenmiş olmaktadır. Bilindiği gibi, Fiskobirlik, % 10'dan fazla diğer gruptan çeşitler bulunan fındıklarla, % 6.25'den fazla nemli ürünleri almamaktadır(Akdağ 2004).

2000 yılı öncesinde Fiskobirlik, üretim fazlası olarak nitelenen fındığı devletin verdiği kaynak ile satın alıp depoluyordu. Devletin her yıl yaptığı gibi 2002 yılında da Fiskobirlik'e üretim fazlası fındığı alması için kaynak aktarması bekleniyordu. Ancak devletin Fiskobirlik'e kaynak aktarmasının önünde artık yasal engel vardı. Bu yasal engelin mucidi ise Dünya Bankasıdır. Türkiye'de son yıllarda tarım politikaları IMF ve DB' nin buyrukları doğrultusunda uygulanmaktadır. Mevcut destekleme sisteminin kaldırılarak DGD sistemine geçilmesi de, TSKB yasının çıkarılması da bu iki kurumun dayatmaları ile gerçekleşti. 4572 sayılı TSKB Hakkında Kanun 16 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu yasa ile aralarında Fiskobirlik'in de bulunduğu 16 Birliğe bütçeden kaynak aktarımına yasak getirilmiştir: "Kooperatif ve Birliklere devlet ya da diğer kamu tüzel kişilerden herhangi bir destek sağlanamaz" şeklindedir.

Altyapısı Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve finanse edilen ARIP projesi kapsamında çıkarılan TSKB'ye ilişkin söz konusu yasa uyarınca Fiskobirlik'e bütçeden kaynak aktarılması yasaklanmıştır. Fiskobirlik'e bu madde nedeniyle kaynak aktarılamadığı için 2000 yılından sonra fındık fiyatı açıklanamamıştır. Fındık konusunda Dünya Bankası'nın "Fiskobirlik, 50 bin tondan fazla fındık almayacak" şeklinde bir başka talimatı vardır. Çünkü

daha fazla fındık alınır, üretici de destekleme beklentisi sürer ve fındık üretimi artar. Yani Dünya Bankası üreticinin burnunun sürtülerek hizaya getirilmesini dayatıyor. Aynı zamanda elinde yeterli kaynak olmayan Fiskobirlik bünyesinde çalışan memurlarını maaşlarını ödemekte zorlanmakta ve çiftçilerden alınan ürünlerinde zamanında ödemelerini gerçekleştirememiştir. Fındık taban fiyatının artık belirlenmesinde söz sahibi olamayan Fiskobirlik'in bu durumu üreticilerin güvenini sarsmaktadır.

IMF ve DB'nin devlet tarafından kooperatif ve birliklere desteğin kaldırılmasından sonra Karadeniz bölgesindeki köklü bir kooperatif olan Fiskobirlik'i üreticilerine karşı zor duruma sokmuştur. TMO'si fındık piyasasında son günlerde yaşanan spekülasyon hareketlerinin önlenmesi, fındık üreticilerinin ekonomik menfaatlerinin korunması, fiyat istikrarının sağlanarak fındık ihracatına olumlu yansımaları ve 2005 yılı ve sonrası için fındık üreticilerinin mağdur edilmemesi amacıyla fındık alımları Fiskobirlik'e yardımcı olması için TMO tarafından yapılmıştır.

Çizelge-4.5.5.2 Fındık Üretimi ve Fiskobirlik Alımları

YILLAR	ÜRETİM (TON)	ÜRÜN ALIMI (TON)	PAYI (%)
1990	375.000	130.000	34,6
1991	314.000	85.000	27,1
1992	520.000	186.000	35,8
1993	305.000	2.000	0,7
1994	490.000	63.000	12,8
1995	455.000	34.000	7,5
1996	446.000	105.000	23,6
1997	410.000	65.000	15,1
1998	580.000	239.000	41,0
1999	530.000	142.000	26,4
2000	470.000	92.000	19,5
2001	625.000	129.000	20,6
2002	600.000	48.000	8,0
2003	480.000	8.000	1,6
2004	350.000	12.000	3,4
2005	530.000	51.000	9,6
2006	650.000	42.000	6,7
2007	498.712	45.000	9,2

Kaynak: Fiskobirlik, Bilgi İşlem (Eylül, 2007).

<http://www.fiskobirlik.org.tr>

1990 yılında 375.000 ton olan fındık üretiminin %34,6'sı Fiskobirlik tarafından satın alınmış iken, bu oran 2007'de fındık üretimi 500.000 tona yaklaştığı halde % 9,2'e düşmüştür. Bu düşüşün nedenleri, devlet desteğinin Fiskobirlik'ten yana olmayışı, arz fazlası fındığın saklanacağı depoların yeterli kapasitede olmaması ve izlenen yanlış politikalarıdır.

4.5.6. Fındığın İşlenmesinde Fiskobirlik'in Yeri

Fındığın işlenmesi, çeşitli yollarla sert kabuğundan kırılarak ayrılması ve iç fındık elde edilmesidir. Bu aşamadan sonra iç fındık, beyazlatılmış, kavrulmuş ve/veya dilinmiş, kıyılmış, öğütülmüş yahut da ezilmiş hale getirilerek ileri derecede de işlenebilir.

Kabuğundan kırılarak ayrılan kahverengi iç zarı ile elde edilen fındığa ticarete "naturel iç fındık" adı verilir. Fındıklar, gerek çerez olarak, gerekse sanayide büyük çoğunlukla ileri derecede işlenerek kullanılırlar. Türkiye'de iç fındığı işleyerek mamul hale getiren ve mamullerini ihraç eden ilk sanayi tesisi 1963-64 sezonunda Ordu'da Sağra firması tarafından kurulmuştur. Bu tarihten sonra başka sanayi kuruluşları da kurulmuştur. Halen, Türkiye fındık ihracatının % 25-30'unu ileri derecede işlenmiş fındık ürünleri oluşturmaktadır.

İleri derecede işlenen fındıklardan; beyazlatılmış ve kavrulmuş fındıkla bunlardan öğütülerek elde edilen fındık unu, dilinmiş ve kıyılmış yine ileri derecede kavrulmuş içten elde edilen fındık püresi ve fındık ezmesi, fındık püresinin kakao ve diğer katkı maddeleri ile karışımıyla fındık nugası gibi ürünler elde edilmektedir. Bu ürünlerden fındık ezmesi, şeker ve vanilya karışımıyla elde edilmekte ve halen yalnızca Fiskobirlik'te üretilmektedir. Bunun dışında, önceleri krokan adı ile bir çeşit fındık pastası üretilmekte iken, son zamanlarda, değişik bir yöntemle piyasadaki adı ile sade olarak fiskat ve fisko üretilmektedir. Bu arada yine Fiskobirlik'te, taze olarak hazırlanan ve hemen tüketilmesi tavsiye edilen tuzlu fındık üretimi sipariş üzerine yapılırken, yeni ürün arayışları içinde, ambalajlarda tuzlu fındık ile çikolatalı fındık drajesi de fason olarak üretilerek piyasada deneme satışları yapılmıştır. Fiskobirlik'te üretilen işlenmiş iç fındıklar, genellikle dış piyasalara ihraç edilmekte veya işlenerek ihraç kaydıyla iç piyasada satılmaktadır. İleri derecede işlenmiş fındıkların ihraç imkânı henüz bulunmadığından, bunlar, Fiskobirlik'in halen 102 başbayisi, Fiskobirlik satış reyolları ve satış büfeleri aracılığı ile iç piyasaya sürülmektedir (Akdağ 2004).

Gerek fındık kırma fabrikalarında gerekse ileri derecede fındık işleyen tesislerde son yıllarda bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Bu konuda özel sektör tesislerinde de, Fiskobirlik tesislerinde de, hem kapasite artırılması hem de teknolojik gelişmelere ayak uydurma yolunda

atılımlara başlanmıştır. Fiskobirlik, ülkemizde üretilen fındığın işlenmesi suretiyle ürün kalitesini ve çeşitliliğini artırmak, damak zevkine yeni tatlar sunmak, hammadde, yarı işlenmiş ve mamul ürünlerle ülke ekonomisine daha büyük katkı sağlamak amacıyla 1981 yılında "Entegre Fındık İşleme Tesisi"ni kurmuştur. 1988 yılında mamullerinin satışa sunulduğu büfeler şeklinde faaliyete başlayan daha sonra markete dönüşen A.Ş. statüsündeki FİSKOMAR'ı kurmuştur. En son olarak da Ordu Yağ Sanayi A.Ş. ortaklığı adı altında "çotanak yağ" tesislerini kurmuş olup bünyesinde fındık-ayçiçek-soya-mısır yağ üretimlerine de başlamıştır.

4.5.7. Fındığın Pazarlanmasında Fiskobirlik'in Yeri

Fiskobirlik tarafından yürütülen pazarlama faaliyetleri hem iç piyasaya, hem de dış piyasaya yöneliktir. Fiskobirlik'çe üreticilerden alınan fındıklar işlenerek veya ileri derecede işlenerek iç ve dış piyasalara sunulmaktadır. Fiskobirlik'te nihai tüketiciye yönelik genelde kavrulmuş iç fındık, fındık unu, kıyılmış iç fındık, fındık ezmesi ve nugası ile fiske ve fisko adı verilen fındık pastaları iç piyasada başbayiler aracılığı ile pazarlanmaktadır.

Fiskobirlik devlet adına destekleme alımları yaptığından, zaman zaman Milli Eğitim Bakanlığı emrine ilkokul çağındaki öğrenciler için gerekse Milli Savunma Bakanlığı emrine de askerler için, destek besin maddesi olarak iç fındık tahsisleri yapılmakta, böylece hem iç tüketime hem de stokların eritilmesine katkıda bulunmaktadır. Fiskobirlik tarafından zaman zaman sanayicilere, ihracatçılara direkt ihraç veya işleyerek ihraç etmek şartıyla kabuklu veya iç fındık satışları da yapılmaktadır. Ancak bunlar iç piyasa satışları niteliğinde kabul edilmemelidir. Bu tip satışlar genellikle sanayici ve ihracatçıların fındığa ihtiyaçları olduğunda ve dış piyasa fiyatları üzerinden dolar bazında yapılmaktadır.

Fiskobirlik'in ihracatı, ya direkt olarak dış alıcılara ya da dış temsilcilikler aracılığı ile sanayicilere veya aracı firmalara yapılmaktadır. Fiskobirlik'in halen; Almanya, İngiltere, ABD, Fransa, BDT, İtalya, Hollanda, İsviçre ve Kanada'da temsilcilikleri bulunmaktadır. Dış temsilciler, kendi firmaları adına mal almayıp, sadece aracı olmakta ve bunun karşılığında belli oranda bir komisyonla çalışmaktadırlar.

Fiskobirlik aldığı fındıkları bazı yıllarda ihraç kaydıyla özel sektöre satmıştır. Bazen de fiyatlarda istikrar sağlamak amacıyla ihraç etmek yerine stokta bekletmiştir. Üreticiye ödemelerin aksaması, sezonun ortalarına doğru piyasa fiyatlarının yükselmesi gibi nedenlerle bazı yıllarda destekleme alım miktarları düşük gerçekleşmiş ve dolayısıyla Fiskobirlik ihracatıda düşük olmuştur. Fiskobirlik tarafından gerçekleştirilen ihracatın farklı miktarlarda seyretmesi stoklama politikaları ile yakından ilgilidir. Yüksek rekolte yıllarında alımlar fazla

olmakta ve ihracata yönelme zorunluluğu artmaktadır. Ancak fiyatları dengelemek amacıyla mübayaaya edilen fındığın tamamı dışarıya satılmamaktadır. Rekoltenin normal seyrettiği yıllarda alınan fındıkların çoğu ihraç edilmektedir.

Gerçekleştirilen fındık alımları çoğunlukla genel ekonomi ve seçim politikasından etkilenmektedir. Özellikle seçim baskısının olmadığı destekleme alımı dönemlerinde üreticilere yapılan ödemeler üç dört ay gecikmektedir. Ödemelerdeki gecikmeleri gören fındık üreticisi mağdur olmamak için fındığını daha düşük olan piyasa fiyatından özel sektöre satmaktadır. Böyle dönemlerde Fiskobirlik'in alım miktarı düşük olmakta, bu da ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir. Fiskobirlik piyasaya yeterince giremediği zaman fiyatlarda istikrarın oluşmasına katkıda bulunamamaktadır.

Rekoltenin yüksek olduğu yıllarda yeterince piyasaya giremeyen Fiskobirlik, düşük miktarda fındık almakta ve sonuçta ihraç fiyatlarını etkileyemediğinden düşük fiyattan fındık ihracatı yapılmaktadır.

5. TÜRKİYE ve DÜNYADAKİ FINDIK İHRACATI

5.1. Türkiye'nin Fındık İhracatına Genel Bir Bakış

Fındık, tarım sektöründe, ihracatımızda ve döviz girdilerimizde daima ön planda yer almış olan bir üründür ve halen tarımsal ürün ihracatımızda da ön sırayı işgal etmekte ve hatta bazı seneler birinci sırada yer almaktadır.

Bunun ötesinde, fındık ülkemizin gerek üretim, gerekse ihracat yönünden dünya piyasalarında hemen hemen tek başına hakim olduğu veya olabileceği nadir ürünlerimizden birisidir.

Daha öncede ifade edildiği üzere Türkiye, 1990–2007 döneminde dünya fındık üretiminin % 75-80'lik kısmını sağlamıştır. Üretmiş olduğu fındığın ortalama % 20-25'ini iç piyasada tüketen Türkiye, geri kalan % 75-80'lik kısmını ihraç etmek için çaba sarf etmektedir.

Fındık ihracat miktar ve gelirlerinde, genel olarak ifade etmek gerekirse, rakip ülkelerin üretim miktarlarına, fiyat ve pazarlama politikalarına, ikame ürünlerinin miktar ve fiyatlarına bağlı olarak önemli değişimler meydana gelebilir. Zorunlu bir gıda maddesi olmadığı ve ikame imkânları bulunduğu için talep esnekliğinin yüksek oluşu, fındıktan elde edilen gelirdeki dalgalanmaların şiddetini artırmaktadır.

Çizelge–5.1.1.incelendiğinde, Türkiye'nin fındık ihracat miktarlarının bazı yıllar hariç genellikle artış yönünde istikrarlı kabul edilebilecek bir seyir izlediği söylenebilir. 1990–2007 döneminde toplamın 3574.443 ton/iç fındık ihracatı 14.249.122.047 \$ ülkemize döviz girdisi sağlamıştır.

5.1.1. Türkiye'nin fındık ihracatının ülkeler bazında analizi

Türkiye, en fazla fındık ihracatını Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleştirmektedir. 201.928,2 ton/iç ihracatı yapılan AB ülkelerini 25.757,1 ton/iç ile Rusya, 13.292,4 ton /iç ile deniz aşırı ülkeler ve 7.686,2 ton/iç fındık ihracatı gerçekleştirmiştir.

2000–2001 sezonunda Türkiye'nin ihraç ettiği fındığın yaklaşık %20'sini teşkil eden işlenmiş fındıklar her sezon sürekli artış göstermektedir. Türkiye, 2006–07 sezonunda 162.392 ton iç fındık ihraç ederek karşılığında 770,428 milyon dolar girdi sağlamıştır.

2007 sezonda Türkiye'nin ihraç ettiği fındık miktarı %3.88 artmış, elde ettiği gelir ise %35.35 oranında azalmıştır. 2006–2007 sezonu rakamları Türkiye'nin fındık ihracatında katma değeri yüksek işlenmiş fındık miktarında da önemli bir artış sağladığını ortaya koymuştur.

Kıyılmış, kavrulmuş, beyazlatılmış ve dilimlenmişlerin oluşturduğu işlenmiş fındık miktarı genel ihracatın %39'unu oluşturmaktadır. Geri kalan kısmı ise natürel iç fındıkları oluşturmaktadır. İşlenmiş iç fındık fiyatı, natürelle oranla %15 ile %30 arasında daha fazladır. Dünyanın en büyük fındık üreticilerinden olan Türkiye, 2006–2007 ihracat döneminde en fazla ihracatı İtalya'ya gerçekleştirmiştir.

5.1.2. Türkiye'nin fındık ihracatının mal gruplarına göre analizi

Türkiye'nin fındık ihracatının ürün grupları bazında analiz edilmesi, daha akılcı bir fındık politikasının tespit ve takibinde faydalı olacaktır. Çizelge–5.1.2.1'de görüldüğü gibi Türkiye'nin toplam fındık ihracatı içinde en fazla payı %70,1 ile %76,7 arasında değişen oranlarda natürel iç fındık almaktadır.

Çizelge–5.1.1. Türkiye Fındık İhracatı (İç / Ton)

DÖNEM	MİKTAR (İç/Ton)	BEDEL (\$)
1990	196.079	545.238.052
1991	164.856	461.555.206
1992	194.814	453.563.256
1993	176.425	698.891.402
1994	244.657	795.159.158
1995	209.439	625.125.888
1996	186.511	733.506.088
1997	212.651	964.226.467
1998	173.718	719.384.088
1999	199.420	692.198.069
2000	204.253	682.451.341
2001	255.893	636.027.664
2002	255.918	593.690.721
2003	217.176	878.754.034
2004	194.594	1.554.156.298
2005	239.365	1.952.767.266
2006	248.664	1.262.427.049
TOPLAM	3574.443	14.249.122.047

Kaynak: Karadeniz İhracatçılar Birliği; Bilgi İşlem (Eylül,2007)

**Çizelge 5.1.2. Türkiye'nin Fındık İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı
(01/09/2007 - 29/02/2008 Yılı Sezon Sonu)**

	2007 ÜRÜNÜ	2006 ÜRÜNÜ	TOPLAM	DEĞER TUTARI
	(Ton/İç)	(Ton/İç)	(Ton/İç)	(\$)
KARADENİZ				
AB ÜLKELERİ	75.056,7	3.467,6	78.524,3	602.022.836
AB DIŞINDAKİ AVR.ÜL.	12.155,4	316,0	12.471,4	97.370.764
DENİZAŞIRI ÜLKELER	4.600,5	26,6	4.627,1	35.900.404
DİĞER ÜLKELER	2.848,2	755,6	3.603,8	27.291.985
	94.660,8	4.565,8	99.226,6	762.585.989
İSTANBUL				
AB ÜLKELERİ	33.627,2	1.828,9	35.456,1	277.953.277
AB DIŞINDAKİ AVR.ÜL.	1.663,6	191,3	1.854,9	14.464.182
DENİZAŞIRI ÜLKELER	1.977,7	414,8	2.392,5	18.908.640
DİĞER ÜLKELER	385,1	73,7	458,8	3.471.915
	37.653,6	2.508,7	40.162,3	314.798.014
TOPLAM	132.314,4	7.074,5	139.388,9	1.077.384.003
2006/07 sezonunda aynı ay itibariyle ihracat			162.392,0	770.428.131
2005/06 sezonunda aynı ay itibariyle ihracat			146.424,0	1.312.593.874
2007/08 Sezonu Ortalama Fiyatları	Şubat Ayı Ortalaması			
Standart fındıklar	(FOBS)	788,80		
Bütün halini koruyan işlenmiş fındıklar	(FOBS)	925,60		
Kıyılmış, Dilinmiş fındıklar	(FOBS)	880,40		
Ezme, Füre, Un	(FOBS)	747,60		
2006/07 Sezonu Ortalama Fiyatları				
Standart fındıklar	(FOBS)	529,00		
Bütün halini koruyan işlenmiş fındıklar	(FOBS)	581,40		
Kıyılmış, Dilinmiş fındıklar	(FOBS)	532,00		
Ezme, Füre, Un	(FOBS)	422,60		

Kaynak: Karadeniz İhracatçılar Birliği, Şubat 2007 <http://www.kib.org.tr>

Fındık ihracatı içinde ileri derecede işlenmiş fındığın oranı %15 civarındadır. Fındık ithalatçısı ülkeler gelişmiş teknolojilerle donatılmış modern işleme tesislerine sahip olduklarından talepleri daha çok naturel iç fındık üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İşlenmiş fındık ihracatının toplam içindeki oranı % 10'a yaklaşmaktadır. Kabuklu fındık ihracatının, toplam fındık ihracatı içindeki oranı % 0.03 civarındadır.

5.2. Fındık İhracatını Artırma Konusunda Alınması Gereken Tedbirler

Türkiye, fındık ihracatında diğer üretici ülkelere göre yetiştiricilik açısından oldukça avantajlı ve ileri durumda olmasına rağmen, yine de bazı ihracat sorunlarıyla karşı karşıyadır. Bu sorunların aşılması durumunda, ülkemize fındıktan daha fazla döviz girecektir. .

Çizelge 5.1.1.1. Türkiye Fındık İhracatının Yapıldığı Ülkeler

NO	ÜLKELER	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)
1	ITALYA	71.175.967	413.007.337
2	ALMANYA	60.065.303	351.742.088
3	FRANSA	20.207.136	123.632.343
4	BELÇİKA	12.543.210	71.319.949
5	ISVICRE	10.338.497	64.471.184
6	HOLLANDA	8.864.625	50.938.811
7	İNGİLTERE	5.602.961	39.104.667
8	AVUSTURYA	6.102.229	36.386.062
9	RUSYA FED.	5.731.870	34.668.067
10	POLONYA	4.743.959	29.743.981
11	A.B.D.	5.172.241	29.668.228
12	İSPANYA	4.901.399	27.894.770
13	UKRAYNA	4.064.975	24.124.726
14	YUNANİSTAN	2.914.809	16.051.262
15	MISIR	2.297.815	12.749.498
16	BREZİLYA	1.810.204	12.328.533
17	AVUSTRALYA	1.888.917	11.668.063
18	İSVEÇ	1.674.881	11.027.251
19	DANİMARKA	1.058.636	6.978.009
20	GÜNEY AF.CUM.	975.540	6.423.412
GENEL TOPLAM		139.388,9	1.077.384.003

Kaynak: Karadeniz İhracatçılar Birliği (KFMİB) Verilerinden Derlenmiştir, (Eylül,2007).

Çizelge 5.1.2.1. Türkiye’de Fındık İhracatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kabuklu Fındık	0.02	0.02	0.03	0.02	0.02	0.03	0.02
Naturel Fındık	76.7	70.1	70.4	74.1	72.9	73.2	73.4
İşlenmiş Fındık	7.5	10.1	9.8	9.0	9.2	9.8	9.4
İleri Der. İşl. Fındık	13.1	17.8	16.8	14.9	16.0	14.0	15.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Karadeniz İhracatçılar Birliği (Eylül,2007).

Fındık, tüketilmesi zorunlu ürün değildir. İkame imkânları olan bir üründür. Buna göre, dünya fındık fiyatlarının yükselmesi karşısında ikamesi mümkün olduğundan, talebin diğer ürünlere kayması ile fındık talebi azalabilmektedir. Fakat fındık fiyatlarının önemli oranda düşmesi, fındık talebini dikkate değer ölçüde arttırmamaktadır.

Fındık fiyatlarının yükselmesi durumunda, fındık kullanan sanayici kolayca hemen diğer ikame ürünlerine yönelemez. Çünkü sanayinin teknolojisi fındığa göre kurulmuştur. Yalnız bu her sanayi için geçerli değildir. Fiyatlar yükseldiğinde, mamul içindeki fındık oranını düşürmektedirler. Yine fındık fiyatları düştüğünde talebin artması beklenirken, ABD badem fiyatlarını düşürmekte ve fındığa olan talebin artmasını önlemeye çalışmaktadır. Buna karşılık, fiyatların sürekli şekilde yüksek kalması halinde, ikame ürünlere yönelme olmaktadır. Fındık fiyatlarının oluşmasında son derece akılcı bir politika izlenmeli ve fiyatların yıldan yıla önemli farklılıklar göstermesi önlenmelidir.

Fındık talebinin beklenenden yüksek olduğu yıllarda, fındık fiyatlarının yükselmesi beklenir. Böyle yıllarda Türkiye, iyi bir stok politikası takip ederse, yani stoklardaki fındığı pazara sürerse, hem stokları eritebilecek, hem de makul fiyat oluşumunu sağlayarak, ülkemizin daha fazla ihracat yapmasını sağlayabilecektir. Böylelikle talebin yüksek olduğu yıllarda ihracat kazancımız artacaktır.

Devlet tarafından fındık taban fiyatlarının erkenden ilan edilmesi durumunda, sezon öncesi düşük fiyatlardan satış bağlantıları (alivre satışlar) yapılamayacaktır. Rekolteletin yüksek ve fiyatların düşük olacağı tahminiyle, aylarca önce bazı ihracatçılar alivre satış yapmaktadırlar. Bu durumda devamlı, üreticilere ürünlerini satmaları konusunda telkinde bulunmaktadırlar. Ancak şartlar tahmin edilenden biraz farklı çıkınca, alivrecilerin büyük çoğunluğu stoklarında yeterli ürün olmadığı için dış alıcılara olan taahhütlerini yerine getirmemektedirler. Böyle bir durum, dürüst ihracatçıları da yaralamaktadır.

Destekleme alım fiyatları belirlenirken, fındığa rakip ürünlerin stok, rekolte ve fiyatları dikkatle izlenmelidir. Arz ve talep konularında yeterli incelemeler yapılmadan fiyat belirlenmemeli; arz ve talebin gerektirdiğinden farklı, makul olmayan, dünya fiyatlarından çok farklı fiyatlar açıklanmamalıdır.

Fındığın ihracatının artması, dış tüketiminin artmasına bağlıdır. Fındığın tüketiminin artırılması için, devletin de desteğiyle reklam ve tanıtım faaliyetleri artırılması gerekmektedir. Bilindiği gibi bir gıda maddesinin tüketiminde alışkanlıklar önemli ve belirleyicidir. Nasıl Amerikan tüketicisi bademe alışmışsa, Almanlar da fındığa alışmıştır. Ama bu durup dururken olmamıştır. Devletlerarasındaki ilişkilerin iyi olması, ticaretin karşılıklı olması, siyasal tercihler gibi konular tüketim alışkanlıklarının oluşmasında etkili olmuştur. Almanya'nın zamanında Osmanlı ile olan yakın ilişkileri, Almanya'nın fındığı tanınmasında etkili olmuştur. İngiltere'de fındığın sanayide az kullanılmasının bir nedeni, vaktiyle sömürgelerinde fındık olmamasıdır. Amerika sanayiinde badem kullanmaktadır. Japonya da sanayiinde badem kullanmaktadır. Bunlar bizi şu sonuca götürmektedir; vaktiyle sanayi hangi ürünü ilk defa kullanmışsa, büyük oranda bugün de onu kullanmaktadır.

Fındık ihracatını artırmanın bir yolu da pazarlamadan geçer. Bugüne kadar rasyonel, etkin ve kalıcı bir pazarlama faaliyeti yapıldığından söz etmek mümkün değildir. Öncelikle, fındık ihracatında ülkemiz klasik fındık ihracatı anlayışını değiştirmelidir. Pazarlama faaliyetlerini hızlandırarak, mevcut pazarlarda daha güçlü olunmalı, yeni pazarlar bulunmalıdır. Fındık ticaretiyle uğraşan firmalar yapısal değişikliğe girmeli ve daha ileri seviyede işletmecilik yöntemleri kullanır hale gelmelidirler. Hamburg piyasasının oluşturmuş olduğu pazar anlayışı, ülkemizin fındık ihracat politikasını, fındık alım politikasını çok uzun yıllar etkilemiş ve etkisini hala sürdürmektedir. Fındığın pazarlanmasında, ürün borsasının önemi tartışılmaz derecede büyüktür. Ürün borsaları son yıllarda risk faktörünün ticari amaçla el değiştirmesine yönelik olarak gelişen ve pazarın oluşmasında oldukça önemli katkısı olan bir kavram ve kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD'de başarı ile uygulanan bu sistem pamuk için İzmir'de hizmete girmiş olup, 500–600 bin tonluk ürün potansiyelli fındığın ihracatında da olumlu yönde etkili olabilir.. Ürün borsaları çerçevesinde fındık ürün borsası tesis edilmesi halinde;

a) Fındık ihracatında önemli olan rekolte tahminleri sağlıklı yapılacaktır.

b) İç ve dış pazarlama alanları doğru ve isabetli bir şekilde tespit edilecektir.

c) Tüccarın alıcı ve satıcı olarak borsaya girmesi; arz ve talebin artırılması için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak, alıcı ve satıcı sayısının yüksek olması sistemin çalışmasında ve başarısında önemli rol oynayacaktır.

d) Fiskobirlik'in düzenleyici fonksiyonuna esas olacak müdahale fiyatları gerek üretim maliyetleri esas alınmak ve gerekse üretim tahminleri, verimlilik, enflasyonist baskıların etkileri, üreticinin kar beklentisi, döviz paritesi ve dünya fiyatları göz önüne alınarak tespit edilecektir.

e) Fındıkta izlenen politikalarda ekonomik hedefler siyasal hedeflerin önünde yer alacak, yani politikalar net ve açık olacaktır.

Fındık; üretimi, ticareti, ihracatı ve sanayii ile bütündür. Ancak, fındığa hizmet götüren kamu ve özel sektör kuruluşları hem sayı olarak fazla, hem de içerik olarak çok çeşitlidir. Bunlar arasında yeterli bir işbirliği kurulamamakta; kuruluşlar sorunları kendi dar ilgi alanları içinde ele almakta; hizmetlerin bütün içindeki uyum ve etkinlikleri dikkate alınmamaktadır. Daha da önemlisi, bu kuruluşların, ilgi yetki ve sorumluluk sınırları yeteri kadar açıklıkla bilinmemekte; çoğu zaman sorunların çözümleri, kısa vadeli günlük ve politik tutumlarla geçiştirilmek istenmektedir. Bazı kamu kuruluşları arasındaki çelişkili tutum ve davranışlar, geçmişte, ülkemize ve fındığımıza çok şey kaybettirmiştir.

İç pazarda olduğu gibi, dış pazarlarda da fındığın daha fazla tüketimini sağlamak, dolayısıyla ihracatını artırmak için yeni ve ileri derecede işlenmiş mamullerin üretimini gerçekleştirmek gerekir. Türkiye'de işlenmiş fındık ihracatında uygulanan teşvik tedbirlerinin devamlılığı ve hatta artırılması, bu amacın gerçekleştirilmesine yardımcı olması bakımından önemlidir. Uygulanan yanlış ekonomik politikaların sonucunda bu alandaki normal ve makul karlılık kaybolunca, bunun tabii sonucu olarak kalite düşmüştür. Fındığın spekülatif bir gıda maddesi olması, kar veya zararının büyük boyutlara ulaşması, bu ürünün ticaretini gün geçtikçe daha riskli hale getirmiştir. Riskin ve bilhassa zararın kol gezdiği bir ortamda kaliteyi ön planda devamlı olarak tutmak mümkün olamaz. Bu nedenle kalitenin ve kalite kontrolünün ön plana geçebilmesi için sektörde belirli bir istikrarın ve karlılığın garanti edilmesi gerekir.

Kalitenin ve verimliliğin artmasında birinci derecede etkili olan yüksek teknoloji faktörü, fındık sanayiinde ve ihracatında oldukça önemlidir. Bu bakımdan, ihracatçı sanayicilerin her türlü yüksek teknoloji yatırımları mutlaka teşvik edilmelidir. Fındık alıcısı ülkelerdeki fındığa yönelik ihracatı engelleyici her türlü gümrük vergilerini en aza indirici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Avrupa Birliği gibi oluşumlara tam üyelik için yapılan çalışmaları hızlandırmak ve avantajlardan faydalanmak gerekmektedir.

5.3. Dünyada Fındık İhracatı

Dünya fındık ihracatını şekillendiren faktörler; üretici ülkelerin üretim miktarları, destekleme alım fiyat politikaları, pazarlama stratejileriyle tüketici ülkelerin talep

yapılarındaki gelişmeler olarak sıralanabilir. Bu faktörler, Türkiye'nin gelecekte izlemesi gereken, üretim, fiyat ve ihracat politikasının ne olması gerektiği konusunda da yön göstermektedir. Bu faktörlerden hareketle gerçekçi politikalar belirlemekte fayda vardır.

Dünya fındık ticaretinde pay sahibi olan ülkeler Türkiye dışında İtalya, İspanya ve ABD'dir. Dünya fındık ihracatı içerisinde Türkiye'nin payında 1990 yılından sonra önemli oranlarda artışlar olmuştur. 1980–1989 ve 1990–1996 dönemlerinde Türkiye'nin payı % 75'ler düzeyinde seyrederken 1996–2007 ortalaması % 85.45'e yükselmiştir.

Dünya fındık ihracatında, Türkiye'nin peşinden gelen İtalya'nın pazar payında gittikçe azalmalar gözlenmektedir. İtalya'nın payı, 1980–1989 döneminde % 18, 1990–96 döneminde ise % 19 iken 1996–2007 döneminde % 10.37'ye düşmüştür.

İspanya'nın da dünya fındık ihracatındaki payı dönemler itibariyle gittikçe düşme eğilimi göstermektedir. 1980–1989 dönemi payı % 5,4, 1990–1996 dönemi payı % 3,9 iken 1996–2007 dönemi payı % 2.26'ya düşmüştür. Fındık üretimi ve ticaretinde önemli bir payı olmayan ABD'nin 1996–2007 döneminde fındık ihracatındaki payı % 1.92'dir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

Karadeniz bölgesinde fındığın mevcut durumu ve uluslararası piyasada fındığın katkısının belirlenmesi için fındık üreticileri ile Giresun ili içinde yapılan anketde çiftçilerin durumu, faaliyetleri, fındık piyasası hakkındaki düşünceleri, fındık ekonomisine katkıları ve devletten beklentilerine yer verilmeye çalışılmıştır.

6.1. Üreticiler İle İlgili Genel Bilgiler:

Araştırma kapsamına alınan 128 üreticinin yaş, eğitim, meslek ve ailedeki birey sayısı açısından dağılımı Çizelge-6.1.1’de gösterilmiştir.

Üreticilerin yaşları 24–79 arasında değişmekle beraber ortalama yaş 58 olarak hesaplanmış ve en fazla üreticinin bulunduğu grup % 33,6 ile 41–50 yaş grubu olmuştur. Üreticilerin % 52,3’ü ilkokul mezunu, %57,3’ünün mesleği çiftçilik ve ailelerindeki ortalama birey sayısı 6 kişiden oluşmaktadır (Çizelge-6.1.1).

Çizelge 6.1.1 Üreticilerin Yaş, Meslek, Eğitim durumu ve Ailedeki Birey Sayıları

Yaş Dağılımı		Eğitim Durumu	
Yaş	%	Öğrenim Durumu	%
24–40	25,8	Okuryazar olmayan	0,8
41–50	33,6	Okuryazar	11,7
51–60	16,4	İlkokul	52,3
61–70	14,8	Ortaokul	28,7
71+	9,4	Lise	6,5
Toplam	100,0	Toplam	100,0
Meslek Dağılımı		Ailedeki Birey Sayısı	
Meslek	%	Birey Sayısı	%
Çiftçi	57,3	0–2	10,1
Esnaf	11,1	3–4	39,8
Emekli	23,8	5–6	49,6
Memur	5,9	7+	0,5
Diğer	1,9		
Toplam	100,0	Toplam	100,0

6.2. Fındık ve Diğer Tarımsal Faaliyetleri ile İlgili Bilgileri:

Üreticilerin yaklaşık %61,8'i sadece fındık yetiştiriciliği yaparken, % 29,2'si diğer tarımsal faaliyetler ile birlikte fındık yetiştiriciliği yapmaktadır. Sadece fındık yetiştiriciliği yapan üreticilerin oranı yüksek olmasına rağmen, birçok üretici fındıkla beraber arazisinde mısır yetiştiriciline de yer vermektedir.

Ankete katılan yetiştiricilerin fındık gelirlerinin toplam gelirleri içerisindeki payına bakıldığında üreticilerin yarısından fazlası (%59,8) fındıktan gelir elde etmektedir (Çizelge-6.2.1). Fındık, incelenen işletmelerde başlıca gelir kaynağıdır.

Fındık yetiştiriciliğinin yanı sıra mısır, kivi, buğday, pirinç ve şeker pancarı yetiştiren üreticilerin oranı %44,93'dür. İncelenen işletmelerin %22,48'si hayvancılık, %11,5'i su ürünleri ve balıkçılık, % 9,79'u arıcılık, % 8,75'i tohum ve fidan yetiştiriciliği ile % 2,75'i ise yem sektörü ile uğraşmaktadır.

Çizelge-6.2.2'de görüldüğü gibi fındık yetiştiriciliği yapılmasındaki birinci neden %49,3 ile aileden gelen geleneksel bir faaliyet olmasıdır. Alternatif geçim kaynaklarının sınırlı olması ve kazançlı olması da diğer nedenlerdendir.

Çizelge-6.2.1. Üreticilerin Faaliyet Konusu ve Fındık Üretim Gelirlerindeki Payı(%)

Hangi Tarımsal Faaliyetlerde Bulunmaktasınız?	Oranı (%)
Sadece Fındık Yetiştiricisiyim	61,8
Fındıkla Birlikte Tarımın Diğer Faaliyet Dallarını ile Uğraşmaktayım	29,2
Farklı Meslek Grubu Mensubuyum ve Ek Olarak Fındık Yetiştiricisiyim	6,4
Farklı Meslek Grubu Mensubuyum ve Tarımın Diğer Faaliyet Dallarınıyla Beraber Fındık Yetiştiricisiyim	2,6
Toplam	100,0
Yıllık Fındık Gelirinizin Toplam Gelirinizdeki Oranı Nedir?	Oran (%)
Azami %10	9,3
%11-25	17,5
%26-50	13,4
%51+	59,8
Toplam	100,0

Çizelge-6.2.2. Fındık Yetiştiriciliği Yapılmasındaki Etkili Faktörler (%)

Faktörler	Oran (%)
Aileden gelen bir faaliyet olması	49,3
Hoşlandığı bir faaliyet olması	1,9
Kazançlı bir faaliyet olması	22,5
Alternatif geçim kaynaklarının sınırlı olması	26,3
Toplam	100,0

Çizelge-6.2.3. Fındık Yetiştiriciliğinin Yıllara Göre Dağılımı (%)

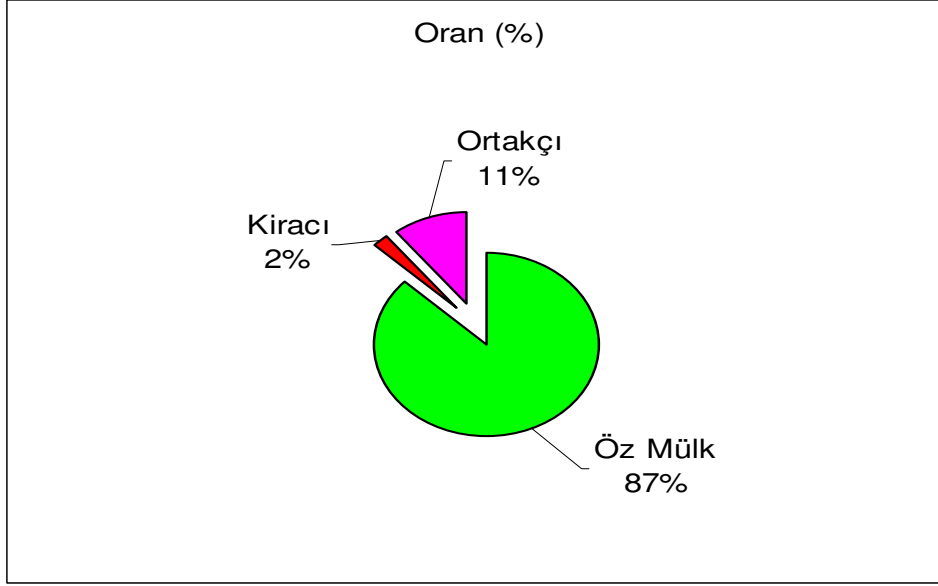
Yıl	Oran (%)
0-5	0,8
6-10	3,1
11-20	10,9
21-40	68,0
40+	17,2
Ortalama	35,0
Minimum	5,0
Maksimum	50,0

Çizelge-6.2.4. Fındıkta Arazi Tasarruf Biçimleri

Arazi Tasarrufu	Oran (%)
Öz Mülk	87,0
Kiracı	2,1
Ortakçı	10,9
Toplam	100,0

Üreticilerin fındık yetiştirme süresi ortalama 35 yıldır (Çizelge-6.2.3.). Bu oldukça uzun bir üretim süresi olup, fındık yetiştiriciliğini ve fındık kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Üreticilerin %68'i fındık yetiştiriciliğini 21 ile 40 yıl arasında değişen sürelerde yapmaktadır.

Üreticilerin %87'si kendi mülkiyetlerindeki fındık arazilerinde üretim yapmaktadır. Ortakçılık yaparak fındık yetiştiren üreticilerin oranı %10,9 iken, sadece kiracılık yapanların oranı %2,1'dir.

Şekil-6.2.5 Fındıkta Arazi Tasarruf Biçimleri

Görüldüğü gibi öz mülk araziye sahip işletmelerin bölgede ağırlıklı oluşu, üreticilerin fındık üretiminde deneyimli olmalarının ve uzun süre fındık yetiştirmelerine neden olmaktadır.

6.3.Fındık Arazileri İle İlgili Bilgiler:

İncelenen işletmelerin toplam fındık arazileri 1715,2 da ve toplam parsel sayısı 472 adettir. Parsellerin %86'sı fındıklık, kalan %14'lük kısmında da çay, mısır ve kivi yetiştirilmektedir.

Çizelge-6.3.1.Üreticilerin Fındık Arazi Dağılımı (da)

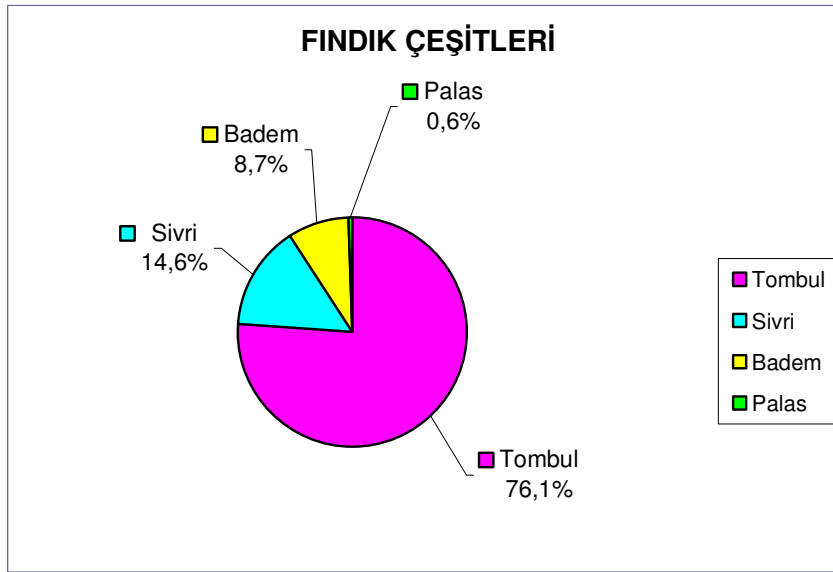
Fındık Arazilerinin Dağılımı	
Arazi Grupları (Da)	Oran (%)
0,1-4,9	4,70
5,0-9,9	8,52
10,0-14,9	17,30
15,0-19,9	19,83
20,0-24,9	12,00
25,0-29,9	26,45
30 - +	11,20
Toplam	100,0
Ortalama (da)	13,40

Çizelge-6.3.1’de görüldüğü gibi fındık üreticilerinin arazi büyüklüğü ortalama 13,40 dekar’dır. Arazilerin % 26,45’i 25,0–29,9 dekar grubundadır. On dekardan küçük fındık arazilerin oranı ise % 13,22’dir. Otuz dekardan büyük araziye sahip işletme oranı ise %11,20’dir. İşletmelerin %75,58’i 10 ile 30 dekar arasında değişen fındık arazilerine sahiptir.

Çizelge-6.3.2 incelendiğinde işletmelerin %76,1’inin tombul fındık yetiştirdiği görülür. Bunu %14,6 ile sivri ve %8,7 ile badem fındık izlemektedir.

Çizelge-6.3.2. İşletmelerdeki Fındık Çeşitleri

Fındık Çeşitleri	
Çeşitler	Oran (%)
Tombul	76,1
Sivri	14,6
Badem	8,7
Palas	0,6
Toplam	100,0

Şekil-6.3.3 Fındık Çeşitlerinin Oransal Dağılımı

Çizelge-6.3.3. Hasat Dönemindeki İşgücü Dağılımı (%)

Hasat Dönemi	Aile İşgücü	Yabancı İşçi	Yabancı Yatılı	Toplam
Temmuz	12,6	7,3	1,1	21,0
Ağustos	51,1	21,6	6,3	79,0
Toplam	63,7	28,9	7,4	100,0

Karadeniz bölgesinde topoğrafik yapının engebeli ve dağlık olması fındık üretimine alternatif bitkilerin sayısını kısıtlamaktadır. Ayrıca alternatif ürünlerden sağlanan kazanç fındıkla karşılaştırıldığında daha azdır. Bütün bu nedenler üreticilerin fındık yetiştiriciliğinde yoğunlaşmalarına ve fındık arazilerinin genişlemesine neden olmaktadır. Fındık arazilerinin genişlemesi ve ekolojisinin dışına çıkması özellikle Batı Karadeniz de üretilen fındığın kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Üreticilerin %63,7'si hasat zamanında aile işgücü kullanırken, %28,9'u yabancı işçi ve %7,4'ü ise yabancı yatılı işgücü kullanmaktadır. Hasatta işgücü; fındık toplama, çekme, kurutma, çuvalama işlemlerinde kullanılmaktadır (Çizelge-6.3.4). Toplam işgücünün %79'u hasatın yoğun olduğu Ağustos ayında kullanılırken, %21'i ise Temmuz'da kullanılmaktadır.

6.4. Fındığı İşleme, Değerlendirme ve Pazarlama ile İlgili Bilgiler:

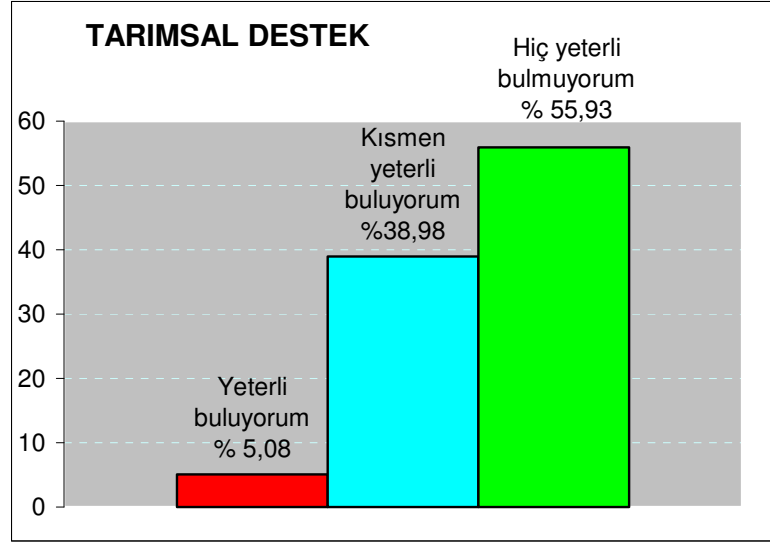
Yetiştirilen fındığın %87,9 gibi büyük bir oranı satış amacıyla üretilmektedir. Kalan fındığın %10,22'si çerezlik olarak değerlendirilmekte, %1,9'u ise işletmelerin kendi ihtiyaçları için ayrılmaktadır (Çizelge-6.4.1).

Çizelge-6.4.1.'de görüldüğü gibi, fındık alımında Fiskobirlik %53'lük bir paya sahiptir. Onu sırasıyla % 22'lik payla fındık tüccarları izlemektedir. İki yıldır fındık fiyatının taban fiyatını belirleyen TMO'da %19,2'lik pay ile üçüncü sırada yer almaktadır. Geriye kalan %6,2'lik kısmı ise; yerel pazara, özel sektöre ve fabrikalara satılan fındıklar oluşturmaktadır.

Çizelge-6.4.1 Fındığın İşlenmesi, Değerlendirilmesi ve Pazarlanması (%)

Değerlendirme Şekli	Oran (%)
Tamamını satıyorum	87,9
Tamamını kendi ihtiyacımız için kullanıyorum	1,9
Çerezlik ayırarak kalanını satıyorum	10,2
TOPLAM	100,0
Pazarlama Şekli	%
Yerel pazarlarda kendim satıyorum	1,8
Özel Sektöre satıyorum	0,8
Fındık tüccarlarına satıyorum	21,8
Fabrikalara satıyorum (Çikolata,yağ.vb.)	3,6
FİSKOBİRLİK'e satıyorum	52,8
TMO' ne satıyorum	19,2
TOPLAM	100,0

Fındık alımında avans verilmemekte olup, peşin satışla fındık alınmaktadır. Fındık alım fiyatları düşük olsa da, ailelerin çoğu hasat sonrası kurutma işlemini tamamlayınca fındıklarını satmak zorunda kalmaktadırlar. Çünkü fındık ailelerin en önemli gelir kaynağıdır.

Şekil-6.4.2.Tarımsal Destek Miktarları

Bölgede fındık üreticilerinin devlet, tüccarlar ya da üretimlerinde fındıktan yararlanan özel sektör kuruluşları tarafından desteklendiği görülmüştür. Özel sektörün fındık aldığı üreticilere gübre desteği verdiği görülmüşse de bölgedeki üreticilerin %90'ı desteği yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin %10,1'lik kısmı tarımsal desteğin yetersiz olmasından dolayı üretim girdilerini bütçelerinden karşıladıklarını belirtmişlerdir (Çizelge-6.4.2).

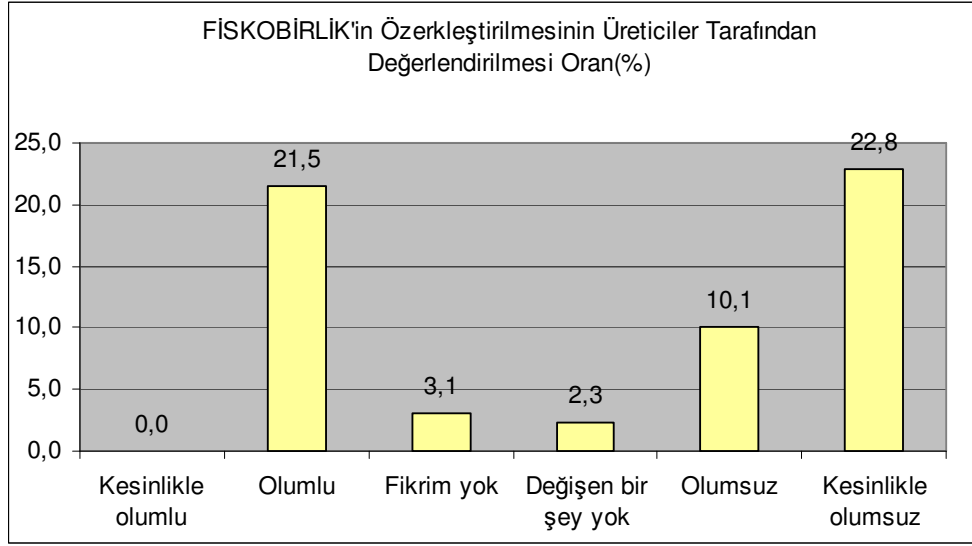
6.5. Üreticilerin Fiskobirlik ve Fındık Sektörüyle İlgili Değerlendirmeleri:

Üreticilerin büyük bir bölümü (%91,3) fındık ile ilgili gelişmelerden düzenli olarak yerel gazete, TV ve radyo ile haberdar olmaktadır (Çizelge-6.5.1).

Çizelge-6.5.1.Fındık Sektörü İle İlgili Gelişme ve Haberlerden Düzenli Olarak Haberdar Oluyor musunuz?

Görüşler	Oran (%)
Evet	91,3
Hayır	5,2
Kısmen	3,5
TOPLAM	100,0

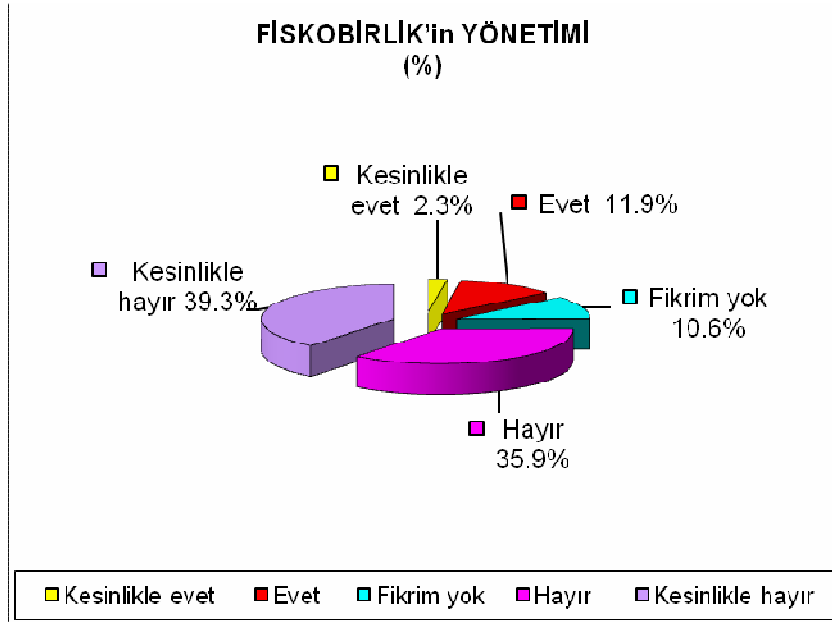
Üreticilere Fiskobirlik'in özerkleştirilmesinin faaliyetlerini nasıl etkilediği sorulmuştur. 2001 yılında Fiskobirlik özerkleşmiş, 2003 yılından bu yana hükümetin önerisi doğrultusunda fındık taban fiyatını Fiskobirlik belirlemekteydi fakat 8 Ağustos günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında, Hükümet Fiskobirlik'i devre dışı bırakarak TMO'yu aracılığıyla, fındık alımı yapma kararı alınmıştır. TMO'nun belirlediği fiyat doğrultusunda fındık üreticileri sokağa dökülmüş, fiyatların önemli oranda düşmesi ve alacaklarının ödenmemesinden dolayı üreticilerin %32,1'si bu karardan olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir (Şekil-6.5.2).

Şekil-6.5.2. Fiskobirlik'in Özerkleştirilmesinin Üreticiler Tarafından Değerlendirilmesi

Fındık Giresun ekonomisi için çok önemli bir yer tutmaktadır. Yalnız buradaki önemli husus Fiskobirlik'in özerkleşmesidir. Fiskobirlik özerkleşirken mevcut alt yapısı buna hazır olmadığından dolayı yani Fiskobirlik bu güne kadar hep devlet politikası ile yönetildiği için bocalama devri yaşanmış ve %88'i Fiskobirlik'in üretici ortakları olan çiftçilerin bu durumdan dolayı mağdur olması sağlanmıştır. Üreticileri mağdur etmemek adına Fiskobirliğe kredi konusun da devlet tarafından yardımcı olunmamıştır.

Özerkleşmeyle yeniden Fiskobirlik piyasada eskiden olduğu gibi yine söz sahibi olması beklenirken, başa gelen yönetimdeki kişilerin sorumluluklarını yerine getirememesinden dolayı beklenen gelişme maalesef olamamıştır. Tabii ki bu durumdan mevcut hükümetin de payı önemszenmeyecek derecededir.

Şekil-6.5.3. Fiskobirlik'in Yönetiminden memnun musunuz?

Hükümet Karadeniz bölgesinin atardamarlarından birisi olan Fiskobirlik'in yönetimini eline geçirmek istemiş fakat bu isteklerine sonuç alamayınca Fiskobirlik'ten ellerini çekmiş ve ödeyemeyecekleri büyük bir borçla karşı karşıya bırakmışlardır. Böylece çiftçilerin eline ürünlerinden ötürü yeterli oranda para veremeyen Fiskobirlik'i yönetiminden %75,2 oranında memnun olmadıklarını belirtmektedir.

Üreticilere "Fındık yetiştiriciliğine devam etmeyi düşünüyor musunuz?" şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar Çizelge-6.5.4'te verilmiştir. Üreticilerin %72,7'si devam etmek istediğini, %13,3'ü devam etmek istemediğini, %7,0'si zorunlu olarak devam edeceğini ve %7,0'si de kararsız olduğunu belirtmiştir.

Çizelge-6.5.4. Fındık yetiştiriciliğine devam etmeyi düşünüyor musunuz?

Görüşler	Ortalama Oran (%)
Kesinlikle Evet	27,3
Evet	45,4
Kararsız	7,0
Hayır	11,7
Kesinlikle Hayır	1,6
Zorunlu olarak	7,0
TOPLAM	100,0

Fındık yetiştiriciliğine devam etmek istemeyenler fındık ağaçlarını söküp başka ürünler yetiştireceğini belirtmektedir.

6.6.Üretici Örgütlerinin Tanınma Düzeyi:

Üreticilerin tamamı Fiskobirlik, Ziraat Odalarını ve Tarım Kredi Kooperatiflerini tanımaktadırlar. Diğer örgütler arasında tanınma düzeyi yüksek olan örgüt TMO ve Tarımsal Üretici Birlikleri'dir. Anket yapılan üreticiler arasında Fiskobirlik en fazla (%96,9) ortağa sahip olan örgüt olurken, daha sonra sırasıyla Ziraat Odaları, Tarım Kredi Kooperatifleri, TMO ve Tarımsal Birlikler gelmektedir.

Üreticilerin hizmetlerinden en fazla memnun olduğu örgüt Çizelge-6.6.1.'de görüldüğü gibi Fiskobirlik'tir. Bu durumun en önemli nedeni, Türkiye'deki fındık üzerine uygulanan politika ne olursa olsun yetiştiricilerin geçmişten bu yana Karadeniz bölgesinin köklü bir kuruluşu olan Fiskobirlik'in yaşadığı ekonomik sıkıntıları en kısa sürede atlatacağını düşünmeleridir.

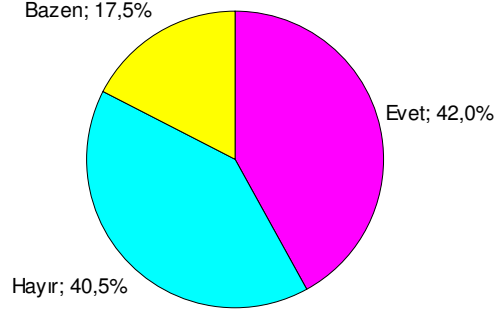
Geçici bir süreliğine fındık fiyatının belirlenmesinde TMO'nin taşeronu olarak görev yapan kuruluşlarının yeniden fındık fiyatlarında söz sahibi duruma geleceği ümidiyle kooperatiflerinin kısıtlı dahi olsa hizmetlerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Üreticilerin %42'si ortağı oldukları örgütlerin genel kurul toplantılarına sürekli olarak, %17,5'i bazı yıllar katılırken %40,5'i hiç katılmadığını belirtmiştir (Şekil-6.6.2.). Üreticiler ortakları olduğu örgütlerin genel kurul toplantılarına (%42) katılımında bulunarak mevcut gelişmelerin takibini sağlayıp, alınan önemli kararlarda da söz sahibi olmaktadır.

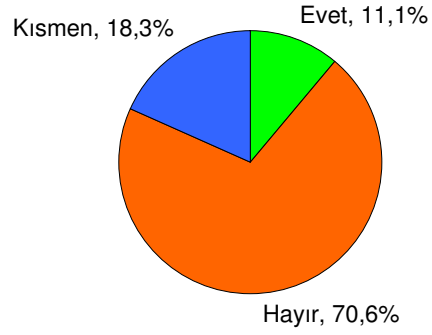
Çizelge-6.6.1.Üreticilerin Ortağı Oldukları Üretici Örgütleri

Üretici Örgütü	Tanıyorum	Ortağım	Hizmetlerden Memnuniyet Derecesi		
			Evet	Hayır	Fikrim Yok
Fiskobirlik	100,0	96,9	21,5	22,8	55,7
Ziraat Odaları	100,0	78,6	21,2	68,0	10,8
Tarım Kredi Kooperatifleri	100,0	45,1	19,5	31,7	48,8
Tarımsal Birlikler	64,4	12,3	19,8	48,7	31,5
TMO	91,8	28,6	20,8	39,9	39,3

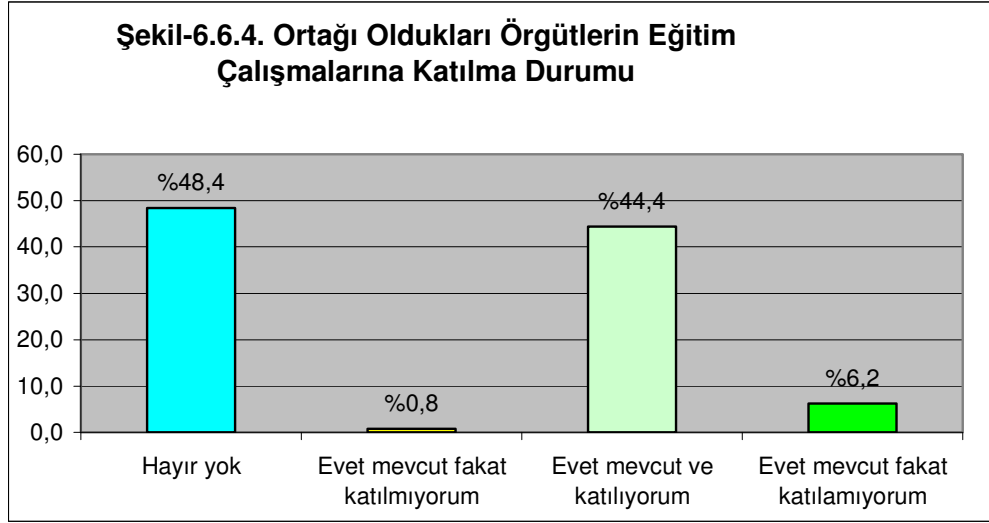
Şekil-6.6.2.Ortağı Oldukları Örgütlerin Genel Kurul Toplantılarına Katılma Durumu

Şekil-6.6.3.Ortağı Oldukları Örgütlerin Ana sözleşme vb.Mevzuatını Bilme Durumu

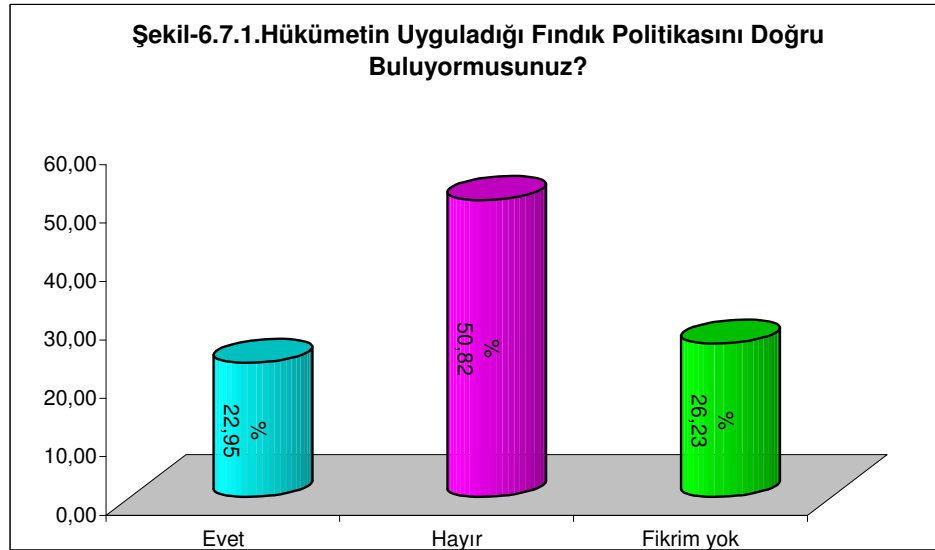
Şekil-6.6.3’de görüldüğü üzere, üreticilerin %70,5 ortağı oldukları bu örgütlerin ana sözleşme, tüzük, vb. mevzuatını bilmemektedirler. Üreticilerin %48,4’ü bu örgütlerin mesleki eğitim çalışması bulunmadığını ve bu yüzden katılamadıklarını belirtirken, %44,4’ü özellikle Fiskobirlik tarafından verilen fındık ile ilgili eğitim çalışmalarına katılmaktadırlar.

Üreticilere yerleşim biriminizde imece vb. çalışmalara katılıp katılmadıkları sorulmuş ve üreticilerin %75,9'u devlet desteğinin yanı sıra yardımlaşma ve dayanışma ile yapılan çalışmalara katıldıklarını ve bu şekilde son 10 yıl içerisinde okul, yol, cami vb. yapıların yapıldığını, su getirildiğini belirtmişlerdir.

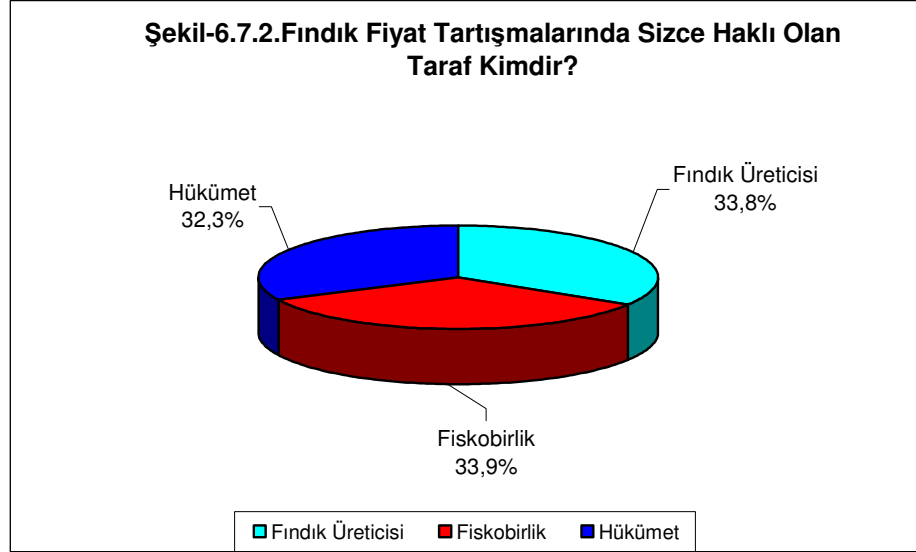
6.7. Üreticilerin Fındık Piyasası Hakkında Değerlendirmeleri

Üreticilere hükümetin 2008 yılı için açıkladığı 5.15 YTL'lik fiyat hakkındaki görüşleri sorulmuş olup, üreticilerin %45,3'ü fiyatı yetersiz, %30,5'i fiyatı yeterli bulmuşlar ve %24,2'si ise fikir beyan etmemişlerdir. Üreticilerin %50,82'si devlet tarafından uygulanan fındık politikasının doğru olmadığını, %22,95'i ise doğru olduğunu görüşündedir (Şekil-6.7.1).

Şekil 6.7.1. Hükümetin uyguladığı fındık politikasını doğru buluyormusunuz?

Üreticilere 2007 yılında yaşanan fındık fiyatındaki tartışmalarda haklı olan tarafın kim olduğu sorulduğunda %33,8'i fındık üreticisi, %33,9'u Fiskobirlik derken, %32,26'sı hükümeti haklı bulmaktadır (Şekil-6.7.2.).

Fındık üreticisi emeğinin karşılığını yeterli miktarda alamadığı ve Fiskobirlik'ten elini çeken hükümeti haksız bulduğunu, aynı zamanda zamanında iyi yönetilemeyen ve sezon başında yeterli finansmanı sağlamadan fındığa yüksek fiyat vermiş olan ve bugünkü kaçınılmaz sonu yaratan Fiskobirlik yönetimini de suçlamaktadır.

Fiskobirlik, birlikten ümidini kesen üreticinin fındığı satmak için tüccarlara gitmesinden dolayı üreticiyi, devletinde üzerlerinden desteklerini çekerek yeterli alım yapamadıkları ve fiyatlama konusunda TMO'nin söz sahibi olmasından dolayı haklı olduklarını beyan etmişlerdir.

Devlet ise Fiskobirlik'in özerkleşmeden önce yapmış oldukları 2 katrilyonluk borcu sildiğini, özerkleştikten sonra da hiçbir bankanın kredi vermediği Fiskobirlik'i desteklemeyeceğini açıklamıştır. Burada geçim kaynağı fındık olan üreticileri hesaba katmamıştır. Hatta kısa vadede çözüm bulmak için fındık rekoltesinin artmasını önlemek amacıyla fındığa kota getireceğini belirterek yeterli alımların yapılaması, arz fazlasının da iç piyasada (okul, askeriye, hastane, vakıflar vb.)tüketilmesine yardım ettiğinden dolayı haklı görülmüştür.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biri döviz kaynaklarının sınırlı olmasıdır. Bu ülkeler için başlıca döviz kaynaklarından bir tanesi de ihracattır. Diğer döviz kaynaklarındaki büyümenin nispi olarak düşük olduğu bu ülkeler için bu kaynaktan sağlanan döviz kazançlarını, dolayısıyla dış ödeme gücünü artırmanın önemi büyüktür.

Gelişme yolunda bir ülke olarak Türkiye için de kendi öz kaynaklarını en verimli şekilde değerlendirmek bir zorunluluktur. Tarımsal ürünlerden gereğince yararlanabilmek amacıyla; etkin ve kaliteli tarımsal üretim, gerçekçi bir ihracat politikası, etkin bir pazarlama ve fiyat politikası olarak belirlenen üç temel konunun üzerinde muhakkak durulması gerekir.

Genel olarak tarımsal ürünlere yönelik olarak belirlenen bu faktörler, fındık için de ayrı bir önem taşımaktadır. Fındık, ülkemizin en önemli ve geleneksel ihraç ürünlerinden bir tanesidir. Önemli bir döviz kaynağı olmasının yanı sıra, özellikle Karadeniz Bölgesi insanının başlıca geçim kaynağıdır.

Fındığın, başlıca sorunları üretim, fiyat ve pazarlama konularında yoğunlaşmaktadır. Bu sorunların çözümü adına, bugüne kadar pek olumlu adımlar atıldığı söylenemez. Günübürlük, kısa vadeli ve temelsiz politik yaklaşımlar sorunları çözemediği gibi, yığılarak artmalarına neden olmuştur. Böylece ülkemiz fındıktan gereği gibi yararlanamamıştır.

Fındığın zorunlu bir tüketim maddesi olmadığı ve ikame imkânlarının ve rakip malların mevcut olduğu göz ardı edilerek; üretim alanlarının genişlemesini özendiren, üretimin kaliteli ürün veren I. standart bölgeden ikinci derecede fındık üretimine elverişli bölgelere ve taban arazilere yayılmasına neden olan yanlış fiyat politikaları izlenmiştir.

Fındık üretim alanlarının genişlemesi beraberinde bir takım olumsuzluklar getirmiştir. Fındık üretiminin taban arazilere, verimli ovalara yayılmasıyla, buralarda daha önce üretilen alternatif ürünlerin arzında düşmeler olmuştur. Buna belirgin bir örnek olarak pirinç üretimini gösterebiliriz. Terme ve Çarşamba ovalarında önceleri yoğun olarak üretimi yapılan pirincin fındık üretiminin buralarda yaygınlaşması ile üretimi düşmüş ve Türkiye pirinç ithal eder duruma gelmiştir. Yeni fındık üretim alanlarında fındık dikiminde kaliteli fidanlar kullanılmadığı için kaliteli ürün alınmamakta ve bu da fındıkta kalitenin bozulmasına neden olmaktadır. Özellikle, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yani I. Standart Bölge'de başka alternatif ürünler yetiştirme imkânı oldukça sınırlıdır. Fındıktan başka geçim kaynağı olmayan bu bölge üreticilerinin refah seviyelerinde üretim alanlarının genişlemesiyle düşme olmuştur.

Türkiye’de fındık arzındaki artışlar, verimlilik artışından kaynaklanmamaktadır. Üretim alanlarının artması fındık arzını arttıran en belirleyici faktördür. Arz fazlası Türkiye’ye yük olmakta ve uluslararası piyasalarda rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Üretim alanlarının sınırlandırılması, yukarıda ifade edilen sorunlara köklü bir çözüm getirecektir. Tüm politik hesaplar bir yana bırakılarak 2844 sayılı “Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkındaki Kanun”un hemen uygulamaya geçirilmesi şarttır.

Türkiye, son yıllarda verim artışında küçümsenemeyecek gelişmeler kaydetmiştir. Modern tarımsal yöntemlerin, geleneksel yöntemlerin yerine geçmesi, üreticilere verilen girdi sübvansiyonlarının etkisiyle yeterli girdi kullanımı ve özellikle II. standart bölgede verimli taban arazilerde yeni fındık bahçelerinin tesisi gibi başlıca faktörler fındık üretiminde verimin artmasına sebep olmuştur. I. Standart Bölge’de verimin II. Standart Bölge’ye oranla daha düşük olmasının nedenleri arasında bahçelerin yaşlanmış olması, arazinin veriminin giderek düşmesi ve eski seviyeyi yakalamak için kullanılması gereken fazla girdi miktarının yeterli olmaması gibi nedenler sayılabilir.

Fındıkta üretim artışını yatay olarak değil de, dikey olarak sağlamak gerekir. Yani üretim alanlarındaki artış yerine verimlilikte artış sağlanması gerekir. En büyük fındık üreticisi olan Türkiye’de özellikle I. standart bölgede yaşlı ve kalitesiz çeşitlerin mevcut olduğu bahçeler, en yaşlı bahçelerden başlanarak modern yöntemlere göre yeniden tesis edilmelidir. Üreticiler dikim, gübreleme, bakım, budama, seyreltme, ilaçlama ve harmanlama konularında modern yöntemlere göre ilgili kuruluşlarca bilgilendirilmeli; uygulamalı olarak üreticiler eğitilmelidir.

Fındıkta Türkiye, son yıllarda arz fazlası sebebiyle bir stok sorunu yaşamaktadır. Aslında bu sorun yıllardır süregelmektedir. Arzın talebi aştığı yıllarda biriken stoklar üreticileri zor duruma düşürmektedir. Özellikle I. standart bölge üreticileri tek geçim kaynağı fındık olması nedeniyle fındık fiyatlarından oldukça etkilenmektedirler. Bu nedenle üreticilere destek olacak bir destekleme fiyatı politikası uygulanması gereklidir. Destekleme politikası aynı zamanda fındığın dünya piyasalarındaki yerinin korunmasına da yardımcı olacaktır. Destekleme fiyatları belirlenirken, arz ve talep yapısı ihmal edilmemeli, rakip malların piyasa şartları takip edilmeli, çok yüksek fiyatlar belirlenmemelidir. Yüksek destekleme fiyatları, hem devlete yük olmakta, hem de piyasaları olumsuz etkilemektedir. Ülke içi fiyatları yükseltilem fındığın ihracatını gerçekleştirmek zorlaşmaktadır.

Fındığı girdi olarak kullanan sanayicilerin üretim maliyetleri artmakta ve bu da hem iç hem de dış pazarlardaki rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Fındık tüketimi çok yüksek

fiyatlar karşısında düşmektedir. Tüketici en yakın ikame ürün olan bademe yönelmektedir. Yüksek destekleme alımları, her zaman üreticilerin reel gelirlerini artırmamış veya bu artış istenilen seviyede olmamıştır. Yüksek destekleme fiyatlarıyla elde edilen gelirler verimliliği de istenilen seviyede artırmamış; elde edilen gelirler girdiler yerine tüketime harcanmıştır.

2005 yılında 1 kg kabuklu fındığın kilosu 6 YTL idi. Hükümet fındık konusunda Fiskobirlik yönetimini suçlayınca, 5 YTL olan fiyatlar 2 YTL' gerilemiştir. Hükümet Fiskobirlik'in 2 Katrilyon borcunu sildiği açıklamış olup, buna cevap olarak da Fiskobirlik Yönetim Kurulu "Devletin sildiği borç Giresun'da 1,5 Katrilyon, Ordu'da 2 Katrilyon olup Fiskobirlik'in Özerkleşme öncesi dönemlere ait borçlarının gerçek sebebinin ise çok uzun yıllar devlet tarafından verilen görevler nedeniyle oluşan görev zararı olduğu, bu borcun Fiskobirlik'in değil, devletin fındık üreticisine 1989 yılından beri verdiği ve anaparasının 560 trilyon olan borçtan kaynaklandığını öne sürmüşlerdir.

2006 sezonunun başlamasına, fındık taban fiyatının açıklanmasına az bir süre kala, fındığın fiyatı 2 YTL civarında olup, maliyeti ise 3,4 YTL olarak açıklanmaktadır. Fındık üreticilerini sokağa döken, fiyatların önemli oranda düşmesi ve alacaklarının ödenmemesi olgusudur. Fiskobirliğin 2005 yılı için üreticilere 245 milyon YTL borcu bulunmaktadır. Fiskobirlik bu borcu ödemek için kredi arayışlarına girmiş, fakat kredi bulamamıştır. Fiskobirlik Yönetim Kurulu Başkanı, fındık fiyatının çökmesinin nedenini, kendilerinin kredi alamamalarının neden olduğunu belirterek hükümeti suçlamışlardır. Hükümet de Fiskobirlik'in yönetimini eline geçirmek istemiş ama başaramamıştır.

Fındıkta fiyatı belirlemede belirleyici olanlar, rekolteye bağlı olarak Avrupalı alıcılar ve Türkiye'deki büyük tüccarlardır. Avrupalı alıcı, tüccarla bir yıl öncesinden fındık fiyatı konusunda anlaşır ve kapora verir. Örneğin kentali (100 kilo) 300 dolardan anlaştıklarını varsayalım. Bu işleme alivre denir. Alivreci tüccarlar genelde fiyatın beklenmedik artışından zarar ederler. Fiyatın düşmesi bunların işine gelir. Daha çok kar ederler. Alivreci. Fiyat (kentali) 330 dolara çıktığında zarar, 250 dolara indiğinde kar eder. Bu dönemdeki alivreciye fındık üreticileri büyük tepki göstermiştir. Fındık fiyatının bu kadar düşmesinden en çok Alivreci olanlar, tüccarlar, yani kapitalistler kar etmektedir. Fındıkta yaşanan gelişmelerin temelini, ürününü daha iyi bir fiyatla satmak isteyen üretici ile fındığı düşük fiyatla almak isteyen tüccar ve alivreci arasındaki kavga oluşturmakta olup bu kavga hükümet niteliği gereği tüccardan yana olmuştur.

Fındık üreticiden çıkıp tüketiciye ulaşana kadar, ticaret alanında faaliyet gösteren bir dizi kapitalistin elinden geçer. Tüccar, toptancı, marketçi vs. zinciri içerisinde, her

kapitalist kar etmektedir. Fındık her kapitalistin elinden geçtiğinde fiyatı daha da yükselmektedir. Gelişmelerin bir boyutunu da, IMF destekli sürdürülen ekonomi politikası oluşturmuştur. 1998 yılından bu yana IMF destekli sürdürülen ekonomi politikaları en çok tarımı olumsuz etkilemiş tarımda büyüme, ekonomideki büyümenin gerisinde kalmıştır. Tarımın milli gelir içerisindeki payı giderek azalmış ve tarım alanında çalışan nüfus azalarak sonuçta kırdan kente göç oranı artmıştır.

Tarım alanında yaşanan bu gelişmelerin nedeni, Türkiye'nin emperyalizme bağımlı olması ve ekonomi politikasını emperyalist kurumlardan biri olan IMF'nin belirliyor olmasıdır. Tütün, Şeker kotası, sübvansiyonların kesilmesi vb.nin nedeni emperyalizme bağımlılıktır. Tarım alanında da Türkiye kendi kendine yeter ülke olmaktan çoktan çıkmış, emperyalizme bağımlı bir ülke haline gelmiştir. Tarım alanında köylünün ne ekeceğine, ne kadar ekeceğine emperyalist tekeller karar vermektedir.

Fındık alanında, üreticinin emeğinin karşılığını alması, fiyat alanındaki dalgalanmaların son bulması, aracı bir dizi kapitalist olmadan, fındığın doğrudan tüketime sunulması, ucuz ve kaliteli fındığın yenilmesi ancak işçilerin, köylülerin kendi iktidarları ile mümkündür. Kapitalist sistem fındık üreticilerine de iyi bir gelecek sunmamaktadır. Onların sunduğu gelecek, yok pahasına fındığı elden çıkarma geleceğidir. Bu duruma fındık üreticileri boyun eğmesi çok zordur. Fiskobirlik, asli fonksiyonlarını yerine getiren bir kuruluş haline getirilmeli, her türlü politik baskının dışında tutulmalıdır. Çünkü Fiskobirlik'in asli görevi üreticilerden fındık almak, fındığı işleyerek ya da pazarlayarak değerlendirmek ve üreticiyi finanse etmektir.

Türkiye, dünya fındık üretiminin yaklaşık %70-80'ini, ihracatının da ortalama %80'ini gerçekleştirmektedir. Dünyada birçok ülkeye fındık ihracatı gerçekleştiren Türkiye, arzın fazla olduğu yıllarda pazarlama sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Türkiye'nin fındık iç tüketimi oldukça düşüktür. İç tüketimin artırılması için fındık kullanan sanayinin desteklenmesi ve ileri derecede işlenmiş yeni mamullerin üretilmesi konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Fındığın ihracatını arttırmak için modern pazarlama yöntemleri kullanarak; mevcut pazarlarda daha da güçlenmek, yeni pazarlar bulmak gerekmektedir. Kişi başına gelirin oldukça yüksek olduğu bazı ülkelerde (Japonya, Kanada, Avustralya) fındık tüketimi çok düşüktür. Bu ülkelerde fındık tüketimini özendirilecek her türlü tedbir alınmalıdır. Fındık kullanan sanayi teşvik edilerek, üretim teknolojileri modernleştirilmeli, kalite standartları etkin olarak uygulanmalı ve dış pazarlarda rekabet gücü olan yeni mamullerin üretimi gerçekleştirilmelidir. İhracatçı ve sanayicilerin finansman sorunlarına ihracatı ve üretimi

artırıcı çözümler getirilmelidir. İhracat ve üretim aşamasında kullanılan kredi faizleri makul olmalıdır. Fındığın iç tüketimini ve dış pazarlardaki payını artırmanın yollarından biri de, reklâm ve tanıtım çalışmalarına ağırlık vermektir. Devlet bu konuda kendi payına düşen bütçeyi ayırmalı veya Fiskobirlik ihracatçı sanayicilere reklâm ve tanıtım faaliyetlerinde destek verilmelidir. Fındık ihracatında özel sektör ile Fiskobirlik birbirlerine rakip olmamalı, ülke menfaatleri açısından birlikte hareket etmelidirler. En büyük üretici ülke Türkiye, fiyat belirleyici konuma gelmelidir.

Eski ürün fındıklar düşük kalitelerinden ötürü tüketici üzerinde olumsuz izlenimler bırakmaktadır. Eski ürün fındıklar piyasalarda haksız rekabete yol açmaktadır. Stokların yağlık olarak değerlendirilmesinden başka daha verimli çözümler üretilmelidir.

Fındıkta gerek iç ve gerekse dış pazarlar açısından fiyat istikrarı önemlidir. Sanayici için istikrar çok önemlidir. Devamlı dalgalanmalar dış piyasalarda da huzursuzluklara yol açar. İhracatçılara nakliye konusunda gerekli yardımlar yapılmalı; ülkelerarası geçişlerdeki mevzuat sorunları çözümlenmelidir. Denizaşırı ülkelere olan ihracata kolaylıklar tanınmalıdır. Nakliye sırasındaki riskler için mağduriyeti önleyici tedbirler alınmalıdır.

Yıllardır Türk fındığının üzerinde etkili olan Hamburg Borsası'nın etkisinden kurtulabilmek, üretici ve ihracatçının mağduriyetini önlemek, fındık piyasasının daha etkin takip edilmesini sağlamak ve fındığa gerçek değerini buldurabilmek için bir Fındık Ürün Borsası kurulması sistemin daha iyi işleminde ve başarısında önemli rol oynayacaktır.

Geçmişten bugüne kadar, fındıkla ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları arasında yeterli bir koordinasyonun olduğu söylenemez. Her kuruluş sorunları kendi dar çerçevelerinde ele almakta, uyum ve etkinlikten uzak, kısa vadeli, geçici ve politik çözümler ortaya koymaktadırlar. Fındık konusundaki çalışmalara, politikalara bütünlük ve etkinlik kazandırmak amacıyla ilgili bakanlıklar, üniversiteler, üretici, tüccar, sanayici, ihracatçı ve diğer ilgili kuruluşların temsilcilerinden oluşan geniş katılımlı bir Ulusal Fındık Konseyi oluşturulmalıdır. Bu kurul, fındığın üretimi, fiyatı ve ihracatı gibi temel konulardaki sorunları belirlemeli, çözüm önerilerini alternatifleriyle birlikte ortaya koymalı, kısa ve uzun vadeli uygulama planları yapmalı, bunları yetkili mercilere sunmalı ve uygulaması konusunda hassasiyet göstermelidir.

Hükümet fındık sorununa çözüm getirecek önlem paketinde kısa ve orta vadeli çalışmaları belirlemiştir. Kısa vadede, arz fazlası fındığın devletçe alınması görüşü benimsenirken orta vadede ise fındık kotası, fındıktan geçinenlere teşvik primi ve lisanslı depoculuk sistemi kurulması hedeflemektedir. Fiskobirlik'in özerkleştirilmesiyle nedeniyle fındık piyasasına müdahale etmeyen hükümet, fındık üreticisinin sokağa dökülmesi

karşısında acil önlem paketi hazırlama kararı alınmıştır. Hükümetin piyasayı dengelemek amacıyla oluşturduğu paketin en önemli maddesi fındık üretimine kota getirmektir. Düz arazilerde fındık yetiştirilmesine izin verilmemelidir.

Fındık alanlarının sınırlandırılarak arzın dengelenmesi amacıyla 1983 yılında çıkarılan 2844 sayılı yasa ve buna bağlı mevzuat uyarınca, Artvin, Bartın, Düzce, Giresun, Kocaeli, Kastamonu, Ordu, Rize, Sakarya, Sinop, Trabzon ve Zonguldak illerinin bazı ilçelerinde 0–750 m. rakım arasında yüzde 6'dan daha yüksek eğimli 3'üncü sınıf ve daha yukarı sınıf arazilerde fındık üretimine izin veriliyor. Çarşamba, Terme, Bafra, Düzce ve Sakarya ovalarında fındık üretimine izin verilmemesine rağmen buralarda da üretim yapılıyor. Hükümet, fındık konusunda mağdur olan kesimin, geçimini sadece fındıktan sağlayan aileler olduğu gerekçesiyle, teşvik sistemi getirmeye hazırlanıyor. Hükümet, üreticileri mağdur etmemek için tek geçim kaynağı fındık olan ailelere kilo başına 1 YTL teşvik primi ödeyeceğini belirtmiştir.

Hükümet, fındıkta yaşanan en büyük sorunun bu yıl rekoltede beklenenin üzerinde artış olmasından kaynaklandığı sonucuna vararak, her yıl 450–550 bin ton arasında gerçekleşen fındık rekoltesinin bu yıl 650 bin tona çıktığı tespitini yapmıştır. Kısa vadeli çözüm olarak bu yılki arz fazlasının eritilerek piyasanın rahatlatılması olduğu görüşüne varılmış, bunun için de fındığın bir kısmını devletin alması kararlaştırılmıştır. Devletçe satın alınacak olan fındık ordu, okul ve diğer kamu kuruluşlarında ek besin olarak dağıtılarak tüketilmesi planlanmıştır.

Bir diğer orta vadeli diğer önlem ise lisanslı depoculuk uygulamasına geçilmesi olup, bu sistemde çiftçiler istedikleri fiyattan satamadıkları ürünlerini depolarda tutabileceklerdir. Böylece çiftçi elindeki fındığın tamamını düşük fiyattan satmak zorunda kalmayacak, fındık rekoltesinde yıllara göre meydana gelen değişikliklerden üreticinin etkilenmesinin önüne geçilecektir.

Çalışmada elde edilen verilere göre fındığın talebinde gerçekten de fındık ihrac fiyatları, alıcı ülke geliri ve ikame ürün bademin fiyatları etkili olmaktadır. Gerçekçi bir şekilde, rakip ürünleri de izleyerek tespit edilmiş bir destekleme alım fiyatı ve dışarıya teklif edilen gerçekçi, istikrarlı bir ihrac fiyatı fındık talebinin artmasında etkili olacak ve döviz girdilerimizi yükseltecektir. Yüksek gelir seviyesindeki ülkelere fındığı tanıtip, pazarlamanın önemi açıktır. Zaten çalışma sonucunda da, ithalatçı ülke gelirinin talep üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Buna göre fındık ihracatının artırılması için, yüksek gelirli ülkelere (Japonya, Kanada, Avustralya vb.) fındık pazarlaması yapılmalıdır.

8. KAYNAKLAR

<http://www.ordutb.org.tr>. (Ocak 2006 –Aralık 2007)

<http://www.fiskobirlik.org.tr>. (Ocak 2006- Subat 2008)

<http://www.igeme.gov.tr>. (Nisan 2007- Kasım 2007)

<http://www.die.gov.tr>. (Mart 2006- Ocak 2007)

<http://www.ftg.org.tr>. (Mart 2006- Aralık 2007)

<http://www.kib.org.tr>. (Ocak 2006- Mart 2008)

Açkurt F (1996). Fındığın Beslenme ve Sağlık Açısından Değerlendirilmesi, Kuru Meyve Ticareti, Trabzon.

Akdağ Yusuf Z (1994). Fındığın Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasında Fiskobirlik'in Yeri ve Önemi, Fındık Sempozyumu'na Sunulan Bildirisi, Trabzon.

Attalla L (1983). Commercio Con l'estereo Delle Nocciuolo", Atti Del Convegno Internazionale Sul Nucciuola, Avellino, İtaly.

Ayfer M (1984). Dünya'da ve Türkiye'de Fındık", Türkiye Ekonomisinde Fındığın Yeri ve Önemi Semineri'ne Sunulan Bildirisi, Giresun.

Başkan A.(1994). Destekleme Alımları İle Oluşan Devlet Stoku Fındıkları Değerlendirilmesi, Fındık Sempozyumu, Giresun.

Berber M (1996). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Sosyo-Ekonomik Yapı, DışTicaretteki Gelişme Eğilimleri ve Fındık Ekonomisi, İstanbul.

Çetiner E (1990). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Fındık Üretim Sorunları ve Verimliliği Arttırma Yönünde Alınması Gerekli Önlemler, Samsun.

Dikmen O (1990). Türkiye'nin Fındık Üretim ve Tüketim Dengesi Türkiye'de Fındık Üretim Tüketim Dengesi, Ankara.

Ergin E. (1994). Fındığın Uluslararası Pazarları, Alternatif Ürünler ve Yeni Hedef Pazarlar, Fındık Sempozyumu, Giresun.

Fiskobirlik (2006). Fındık Ekonomik Raporu, Giresun.

Güre Ö (1990). Avrupa Topluluğu-Türkiye İlişkilerinde Fındığın Yeri ve Önemi, I.Ü. S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Hacı İbrahimoğlu A.(1992). Fındığın Ekonomik Analizi, K.T.Ü. S.B.E.,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.

Kaptangil K (1994). Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Temel Tarımsal Sorunları ve İyileştirilmelerine Yönelik Tedbirler, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Trabzon.

- Kaya A (1986). Üretim Yoğun Olduğu Ordu, Giresun, Trabzon, Samsun, Bolu ve Sakarya İllerinde Fındık Üretim Tekniğinin Analizi ve Pazarlama Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Giresun.
- Kulaç A (1992). Türk Fındık Piyasası ve Türk Fındığının Dış Talebinin Tahmini, K.T.Ü. S.B.E., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.
- MPM (1990). Doğu Karadeniz'de Tarımın Verimlilik Sorunları Sempozyumu, Ankara.
- Öktem B (1998). Dünyada Sert Kabuklu Meyveler Üretim ve Tüketimi, Türkiye Fındık Politikasının Esasları, Ankara.
- Özbek S (1963). Fındık Yetiştiriciliği, E.Ü., İzmir.
- Pirinçcioğlu N (1988). Tarım Sektöründe Verimlilik, Ankara.
- Sabır S (2004). Türkiye’de Fındığın Pazarlaması”, Türkiye Fındık Politikasının Esasları Semineri’ne Sunulan Bildirisi, Giresun.
- Tassias J(1983). Alcuni Aspetti Dell'economia Del Nucciuola in Spagna, Atti Del Convegno Internazionale Sul Nucciuola, Avellino, İtaly.
- Tompson M.M.(1983). Genetic Improvement of Hazelnut, Atti Del Convegno Internazionale Sul Nucciuola, Avelliono, İtaly.
- Yavuz B (1984-1996). Türkiye Fındık Piyasasının Kantitatif Metotlarla Politik Analizi Fındık ve Diğer Sert Kabuklu Meyveler Sempozyumu’na Sunulan Bildiri, Samsun.
- Yavuz İ (1984). Giresun Bölgesi Fındık Üretimi, I.Ü. S.B.E.,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Zengin Ç(1991). Türkiye'de Fındık Üretiminde Verimlilik Analizi, KTÜ-SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Giresun ilinde doğdu. İlkokul eğitimini Gazipaşa İlköğretim okulunda, ortaokul öğrenimini Mehmet Akif Ersoy ortaokulunda ve lise eğitimini 1999 yılında Giresun Lise'sinde tamamlamıştır. 2005 yılında Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden başarıyla mezun olarak "Ziraat Mühendisi" unvanını almıştır.